

Actum Tilliburgis

Jaargang 49, nummer 1, januari 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Vooruitblik op de lezing van 17 januari

Wat waren de taken van een beul?

Martelbanken, terechtstellingen, galgenvelden, de onbarmhartige rechter en uiteraard de beul. Deze ingrediënten vormen de basis voor de lezing die Erik-Jan Broers op 17 januari verzorgt. Centraal staat de vraag hoe criminele mannen en vrouwen in vroeger tijden werden berecht en gestraft. En wat blijft er dan overeind van de voorstelling die wij daarvan hebben?

Moord, verkrachting, incest, brandstichting en landloperij, het is van alle tijden. In de middeleeuwen werden korte metten gemaakt met dergelijke overtredingen. De barbaarse methoden van strafvervolging komen op ons, 'moderne' mensen, vreemd en wreed over. Toch kan dit verhaal genuanceerd worden.

Tijdens de lezing zal Broers stilstaan bij de wijze waarop het rechterlijk apparaat destijds functioneerde, wat haar bevoegdheden waren, welke positie de verdachte in een strafproces innam en aan welke verhoormethoden hij kon worden onderworpen.

Hiervoor gebruikt Erik-Jan concrete strafprocessen die in voorbije eeuwen voor de schepenbank van Tilburg hebben gediend. Op deze manier laat hij het oude strafrecht herleven.

Over de spreker

Erik-Jan Broers doceert rechtsgeschiedenis aan Tilburg University. Daarnaast blogt hij en publiceert hij regelmatig over de geschiedenis van de criminaliteit. Zoals in het boek 'Rabauwen, vagebonden en lediggangers' waarin hij aan de hand van concrete strafprocessen vertelt over de manier waarop mensen in de middeleeuwen werden berecht. Zijn vele blogs over tal van andere onderwerpen werden gebundeld in 'Vijftig verhalen vol vrolijk verdriet.'

Nieuwjaarswens

Beste leden,

In het jaar waarin wij ons 50-jarig bestaan vieren, kunnen wij terugzien op een zeer succes- en vreugdevol verenigingsjaar. 2018 stond in het teken van kwalitatief hoogstaande lezingen, een interessante bus excursie, leerzame kortere excursies en een mooie

kerstavond. Verder zijn de project- en werkgroepen uitgebreid, gaat onze nieuwe website www.monumententilburg.nl het levenslicht zien en zijn wij lid geworden van 'Erfgoed Tilburg', een collectief van ruim 30 erfgoedinstellingen in de stad. De werkgroepen hebben met hun inzet en prestaties diverse keren het nieuws gehaald, waardoor de Heemkundekring steeds meer lokale bekendheid verwierf.

Nieuwe leden meldden zich aan, wij hopen dat zij zich snel thuis zullen voelen in onze vereniging. Uw bestuur dankt u allen voor uw inzet en wenst u en de uwen een voorspoedig, gelukkig en vooral gezond 2019 toe. Dat het een fijn verenigingsjaar mag worden, gekenmerkt door vriendschap, leergierigheid en het opkomen voor de doelstellingen waarvoor wij staan.

Terugblik op de lezing van 20 december

Herders en koningen

Door: Christ Libregts

Het museum voor Religieuze Kunst in Uden herbergt de collectie van het bisdom Den Bosch en is onderscheidend waar het de beeldhouwkunst betreft. Wouter Prins is conservator bij het museum en gaf voorafgaand aan de kerstviering een lezing over de beeldvorming rondom het kerstverhaal.

Ter illustratie van de kerstverhalen uit de evangeliën van Mattheüs en Lucas toonde Wouter diverse plaatjes uit de kinderbijbel van Kees de Kort. Kerst vieren durfde men pas vanaf de vierde eeuw, toen het Christendom staatsgodsdienst werd. Geschenken waren symbolisch en bedoeld om onderdanigheid te tonen. Aanvankelijk vereerde men de 'mens-god Christus', pas veel later werd die vervangen door de babyfiguur.

Ook bleven we lang spreken over 'wijzen' in plaats van 'koningen'. De drie koningen zijn samen de patroonheiligen van de stad Keulen (Duitsland). In een geschilderde drieliuk-kerststal van Jeroen Bosch (Prado, Madrid) zien we zelfs – en dat is slechts één keer gebeurd! - een vierde koning. Deze beeldt de antichrist (de duivel) uit, vooruitlopend op wat Jezus te wachten staat.

Opvallend is de uitbeelding van Jozef die soms op de achtergrond blijft, in een zijvlak van een drieliuk staat, of als een wat zielige bejaarde man in een papje roert.

Ook de 'stal' wordt verschillend uitgebeeld, zoals die van Rogier van der Weijden: een stal met één opvallende zuil, gebaseerd op visioenen van Birgitta van Zweden (van de latere Birgittinessen) met ook de opdrachtgever in beeld. Pas aan het begin van de 20e eeuw zien we voor het eerst een Maria uitgebeeld als 'blijde moeder' en Jezus die op schoot zit bij de Wijzen, Maria zit hier geknield bij. Wouter Prins eindigde zijn lezing met een werk uit museum Boymans over een apocalyptische voorstelling van het kerstverhaal: Maria (zonder Jozef erbij) en Jezus, rondom in het licht en duisternis daarbuiten, waarbij het speelse kind het heelal van goed en kwaad in beweging houdt.

Met enkele opmerkingen uit de zaal, zoals over verdwijnende achtergrondkennis van het kerstfeest bij de jeugd en de 'spoorloos verdwenen' Tilburgse kerststal, werd deze inspirerende lezing afgesloten.

Ròggebròod meej zèlfgemòkte zult

De lezing vond geheel in kerstsfeer plaats. Ruim veertig aanwezigen zaten gegroepeerd aan tafels die door vrijwilligers waren aangekleed en met zoete lekkernijen gedekt. Na de pauze startte de kerstviering voor leden. Onder het genot van drankjes en hapjes luisterden zij naar Marianne en Jan Sikkers. Zij toverden enkele verrassende liedjes en sketches tevoorschijn zoals over de vierde koning uit Brabant die 'Ròggebròod meej zèlfgemòkte zult' als geschenk meebracht. Ook werd op ludieke wijze het geheim verklaard waarom ondanks overvloedig eten, men in de hel verhongert en in de hemel niet. Tenslotte werd de eerste 'roetveegkoning' geïntroduceerd.

Kortom, het kerstfeest werd op een sfeervolle manier ingeluid!

Theatervoorstelling 'De Keizer'

Op zaterdag 2 februari gaat in het LOFT-theater (Ringbaan Oost 8) de theatervoorstelling 'De Keizer' in reprise. Piet van Eijkeren en William van Dijk spelen keizer Wilhelm II en zijn adjudant. Gebaseerd op historische gegevens komen in dit portret motieven als macht, ambitie, vriendschap en trouw samen.

Kijk voor meer informatie op de website van de heemkundekring:
<http://www.heemkundekringtilburg.nl/actueel>.

Werkgroep 3K: uitnodiging Driekoningenexcursie

Zoals jullie tijdens de afgelopen kerstviering hebben kunnen horen wordt er door de Driekoningenwerkgroep op woensdagmiddag 16 januari een excursie georganiseerd.

We brengen die middag een bezoek aan het Museum der Religieuze Kunsten (MRK) in Uden. Dit museum heeft de afgelopen twee jaar een verbouwing ondergaan en is een bezoek meer dan waard.

Op dit moment is daar de tentoonstelling 'De stad als klooster' te zien, over lezen, schrijven en leven in de late middeleeuwen. Wouter Prins (conservator van dit museum) zal die middag een rondleiding in het museum verzorgen.

Naast prachtige beelden, schilderijen en boeken is er dan ook nog een prachtige levensgrote kerststal te bewonderen. Een waar kunststuk dat van karton is vervaardigd.

De kosten van deze excursie zijn € 13,00 (entree € 6,50, rondleiding en vervoer).

Neem je museumjaarkaart mee (vanwege de korting). We proberen zoveel mogelijk samen te rijden. Chauffeurs mogen zich melden.

Details:

13.15 uur: vertrek bij Boerke Mutsaers.
14.00 uur: aankomst bij MRK, gevolgd door koffie/thee met iets lekkers.
14.30 uur: rondleiding van ongeveer een uur. Daarna gelegenheid om zelf het museum te bekijken.
17.00 uur: vertrek naar Tilburg, na de nog een drankje en een hapje genuttigd te hebben.

Aanmelden

Stuur voor 10 januari een mailtje naar Ad van Eijck (advaneijck@hotmail.com) of bel: 013-5435960.

Leuk als u meegaat!
Namens Werkgroep 3K, Marion Helmer

Terugblik excursie KMA

Het huis van Willem van Oranje

De KMA in Breda is een belangrijke historische locatie. Afgelopen 11 december bezochten tien geïnteresseerden het grote complex met veel belangrijke gebouwen.

Als eerste werd het 14e-eeuwse 'Huis van Brecht' bezocht, het oudste stenen huis van Breda. Na de stadsbrand van 1534 werd het tot hofhuis verbouwd en jarenlang als garnizoenshospitaal gebruikt. In de kelder staat een maquette opgesteld van de oudste situatie van het gebied. Daar gaf Dirk, onze goed geïnformeerde en humoristische gids, uitleg over het verdedigingswerk met zijn wallen en versterkingen. Ook waren er archeologische vondsten te zien,

waaronder veel glas en porselein. Dit duidt op een rijke bewoning destijds. Daarna werden de twee torens bezocht. In één ervan staat een grote maquette van de huidige bebouwing. Vroeger hadden de torens geen dak en stonden onderin de kanonnen. Nu hebben ze een fraai puntdak. In de andere toren bevindt zich onderin een kapel, die soms nog dienst doet als trouwkapel.

Daarna volgde het kasteel met binnenplaats, waar ooit Willem van Oranje huisde. Het pand is in de loop der tijd vaak verbouwd. De vroegere open ruimte is evenals de ruimte erboven een zaal geworden. Daar hangen schilderijen met alle Nederlands koningen en ook is hier de Vrede van Breda gesloten. Daarbij werd New York geruild tegen Suriname.

De excursie werd afgesloten in een gebouw buiten het KMA terrein waar een museum is ondergebracht.

Het was bijzonder waardevol om deze plek onder begeleiding van een kundige gids te verkennen.

Werkgroep Monumenten 'MoNUmenten – 3' gepresenteerd

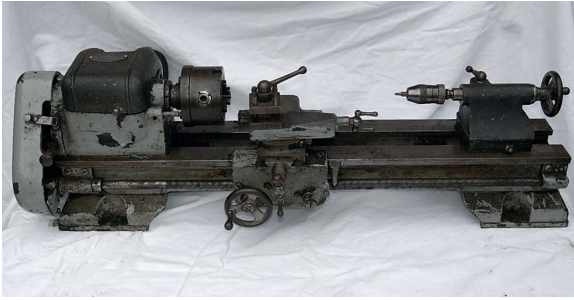

Op 20 december ontving Mario Jacobs, wethouder van monumenten in Tilburg, het eerste exemplaar van 'moNUmenten in Tilburg - deel 3' uit handen van Ad van Eijck.

Het boek is nu verkrijgbaar bij boekhandel Gianotten-Mutsaers in de Emmapassage en bij de Heemkundekring.

Eind januari is het eerste overleg in het nieuwe jaar gepland over de uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst met 50 vooroorlogse panden. Het doel is dat aan het einde van dit jaar officieel aan de lijst zijn toegevoegd.

Wie weet iets over Triton Junior?

Klaas Wildeman werkt aan de restauratie van een oud fraai metaal draibankje 'Triton Junior'. Het werd in de jaren 40, of iets daarvoor, door de N.V. Fred Ouwering en Co. uit Tilburg in de handel gebracht. Klaas wil de machine terugbrengen in oorspronkelijke staat en weer goed werkend maken. Ook wil hij meer weten over de geschiedenis van het draibankje. Daarom wendt hij zich tot Heemkundekring Tilborch.

Op de website van de heemkundekring staat een uitgebreide beschrijving van het draibankje en de informatie waar Klaas al over beschikt. Onlangs stuurde hij aanvullende informatie over het bedrijf zelf.

Klaas zoekt naar antwoorden op de volgende vragen. Wie daar iets over kan vertellen kan dit melden bij de secretaris Jan Rossou.

- Via welke kanalen en gedurende welke jaren werden de machines ingevoerd in die speciale tijd?
- Werden de machines uit Zweden in onderdelen geleverd?
- Waren er meerdere varianten?
- Hoeveel zijn er door deze N.V van Ouwering verkocht?

Tijdlab en Driekoningen in Lochal

Op 25, 26 en 27 januari zal de officiële opening van de gerenoveerde Lochal in de Spoorzone plaatsvinden. De Lochal biedt plaats aan de bibliotheek maar ook aan het nieuwe Tijdlab. Op de eerste verdieping is een plaats ingericht voor alle boeken over Tilburg. Ook de erfgoedpartners, waaronder de Heemkundekring Tilborch, hebben hier een plekje.

Op 3 januari gaf Hennie van Schooten, bestuurslid van de Hasseltse Kapel, hier een lezing over 'het vierde geschenk'. De drie geschenken van de koningen: Casper uit Afrika (mirre), Melchior uit Europa (goud) en Balthasar uit Azië (wierrook), waren al langer bekend. Nu komt daar ook het continent Amerika bij. Het vierde geschenk is speelgoed, gedoneerd door Kinderen voor Kinderen.

Op 5 januari werd een mooie traditie in ere hersteld. Voor het eerst sinds 1965 vond er weer een optocht plaats met de drie koningen, inclusief schapen en een kameel. De stoet vertrok vanaf de Heikese kerk en liep via de Heuvelstraat naar de Heuvelse kerk. Op 6 januari werd er op vele plaatsen weer gezongen. De driekoningentraditie staat op de Unesco werelderfgoedlijst.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 17 januari

Lezingen in 2019: 21-2, 21-3, 18-4, 16-5, 20-6 (vakantie) 19-9, 17-10, 21-11, 19-12

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Parkeren: Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 49, nummer 2, februari 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Vooruitblik op de lezing van 21 februari
Een park voor de komende eeuw

21 februari
Algemene Ledenvergadering

Komende zomer wordt het Spoorpark in de Spoorzone feestelijk geopend. In dit nieuwe stadspark op het voormalige Van Gend & Loos terrein ontmoeten geschiedenis, natuur en cultuur elkaar. Voorafgaand aan de opening geven Esther Kruit, Jacqueline Moors en Ginette Blom op 21 februari een lezing over de totstandkoming ervan, wat de belangrijkste inrichtingsaspecten zijn geweest en de bijdrage die het Spoorpark zal gaan leveren aan de stad Tilburg.

BLOM&MOORS –
INRICHTINGSELEMENTEN SPOORPARK

FOTO: KRUITKOK

Een groene vallei, een bloemweide en een speelveld worden afgewisseld met waterpartijen, urban sports, een T-huis en een uitkijktoren. Een spoorrails verwijst naar het vroegere Bels Lijntje en wandelpaden verbinden al deze eyecatchers met elkaar. Het nieuwe Spoorpark belooft iets bijzonders te worden, een park met allure. De plek waar tot voor kort dagelijks treinen rangeerden, wordt een levendige plek voor jong en oud, waar het hele jaar door reuring zal zijn.

Burgerinitiatief

Nadat de gemeente Tilburg het voormalige Van Gend en Loosterrein (VGL-terrein) aankocht, werden er volop

plannen gemaakt om dit 10 hectare grote gebied in te vullen. Uit meer dan 80 inzendingen werd een selectie gemaakt, waarna de gemeente akkoord ging met één van de burgerinitiatieven. Vervolgens reden 2700 vrachtwagens met zand af een aan om het Spoorpark zijn nieuwe vorm te geven.

Over de sprekers

Esther Kruit is landschapsarchitect bij bureau Kruit | Kok Landschapsarchitecten en als zodanig betrokken bij het parkontwerp. Jacqueline Moors en Ginette Blom zijn ontwerpers openbare ruimte bij Blom & Moors. Zij bedachten de inrichtingselementen zoals bankjes en poorten.

Terugblik op de lezing van 17 januari Criminele voorouders berecht

Erik-Jan Broers doceert rechtsgeschiedenis aan de juridische faculteit van Tilburg University en houdt zich vooral bezig met strafrecht. Hij deed onderzoek naar vonnisboeken bij de Schepenbank Tilburg en Goirle, de Hoofdbank in 's-Hertogenbosch en de Staatse Raad van Brabant (voorloper van het gerechtshof).

De basis voor zijn lezing vormde het boek 'Rabauwen, vagebonden en lediggangers', dat Erik-Jan zelf schreef. Aan de hand van concrete strafprocessen licht hij de berechting van verschillende delicten toe. Verder wil hij het beeld van de beul als barbaars gruwelsysteem enigszins nuanceren. Deze bleek vooral te liggen in de strafmaat. Hoewel in theorie de meest gruwelijke straffen konden worden opgelegd, bleek de Tilburgse schepenbank zich te beperken tot relatief lichte straffen als ophanging en verwurging...

Het begrip 'relatieve competentie' speelde een belangrijk rol in de middeleeuwse strafprocessen. Dit hield in dat wanneer een verdachte buiten het eigen rechtsgebied verbleef, hij of zij niet bestraft kon worden. Die situatie kwam ook voor bij het strafproces tegen Adriaen Maes.

In 1736 was hij betrokken bij de moord op zijn vader. Er volgt een verhoor op de pijnbank en na drie keer legt Adriaen een volledige bekentenis af. Dit betekent dat de mogelijkheid van hoger beroep is uitgesloten. Tenslotte wordt hij onthoofd. De werkelijke dader is dan echter al lang gevlucht en kan niet meer worden gepakt.

Beulen werden ingehuurd om na een pijnloze ondervraging, afgestemd op verdenkingen en persoonlijke gesteldheid van de verdachte, een 'pijnprogramma' af te werken. Daarbij kan gedacht worden aan torturen (volgieten, uitrekken), scheen-, pols- en vingerklemmen, of een paternoster (druk op de hersenen).

Een beul (of scherprechter) was vaak ook chirurgijn, zodat later iemand eventueel (uiterlijk) weer kon worden opgeknapt. Het vak ging vaak over van vader op zoon. De financiële vergoeding voor de beul was hiervoor overigens niet zo hoog.

Ook radbraken, vierendelen, verbranden, wurgen en ophangen kwamen voor, dus hij kwam er nog 'genadig' van af. Er volgen voorbeelden van landloperij, bedelarij, vagebondisme en brandstichting. In de 18e eeuw staan daar straffen als geseling en brandmerking op (dat bleef je met je meedragen!).

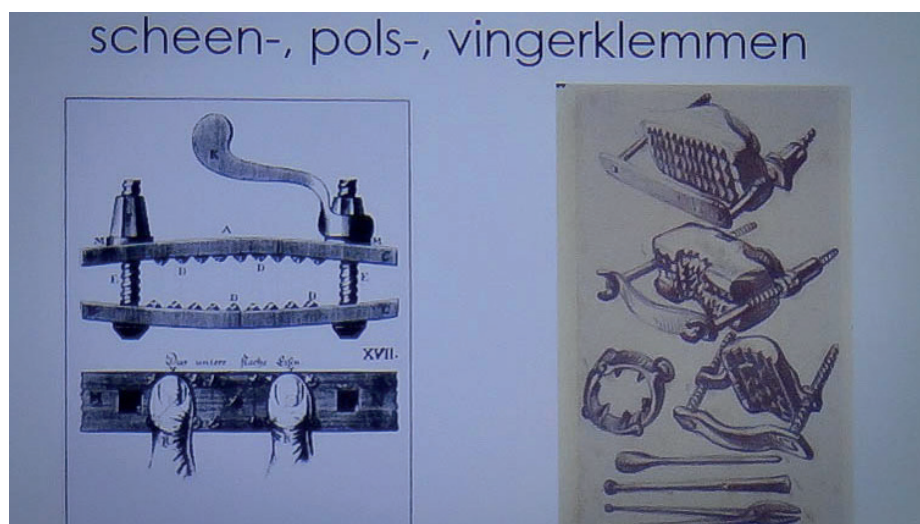
Bij de 'Bende van Engele Jantje' volgen na een klopjacht tot over justitiële grenzen heen straffen als ophanging en blakering van het gezicht, maar ook 15 jaar tuchthuis en levenslange verbanning.

Tuchthuizen kwamen voor als rasphuizen (voor mannen) en spinhuizen (voor vrouwen). Daarachter zat een (soms levenslange) 'dwangarbeid'-gedachte. Zo fungeerde deze tuchthuizen als 'afvalbak' van de maatschappij. Petronella Bierstempel kreeg ooit 50 jaar tuchthuis én levenslange verbanning na een incestueuze relatie met vader waar een kind uit werd geboren.

Geleidelijk worden de straffen minder wreed. In de tweede helft van de 18e eeuw, wanneer de periode van de Verlichting aanbreekt, ontwerpt Cesare Beccaria een rationeler strafrecht, gebaseerd op rechtszekerheid en -gelijkheid. De 'tortuur' (pijnbank) wordt afgeschaft en het aantal dood- en lijfstraffen vermindert. Vanuit de liberale gedachte dat vrijheid het hoogste goed is, wordt de gevangenisstraf ingevoerd. Vrijheidsbeperking zou iemand namelijk tot bezinning brengen en daardoor een humanere en doelmatigere straf zijn.

De lezing was doorspekt met humor, waardoor bovenstaande gruwelijkheden goed verteerbaar waren. Aanvullende vragen uit het circa 50-koppige publiek kwamen er over de Tilburgse lindeboom en het Galgenven bij Moergestel.

Verslag: Christ Libregts

Lezingen in verband met stamboomonderzoek

Onbekende vaders, prentjes en rituelen

Stamboomonderzoek is populair.

In TV-programma's zoals Verborgen Verleden gaan bekende Nederlanders op zoek naar hun roots. Talloze minder bekende Nederlanders doen dat ook.

In de maand februari organiseert de NGV, de Nederlandse Genealogische Vereniging, een serie lezingen die verband houden met stamboomonderzoek. De lezingen zijn ook voor niet-NGV-leden toegankelijk. In dat geval kan je vooraf een mail sturen naar: peter.debruin@ngv.nl.

Lezing: Vader onbekend

Datum: 14 februari

Aanvang: 14 uur; zaal open: 13:30 uur

Locatie: Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Bloemenkamp 50

Spreker: Aad Verouden

Stamboomonderzoek valt in de praktijk niet altijd mee. Iedereen heeft wel de ervaring opgedaan met aktes waarin de vader onbekend is. Allereerst betreft dat de huwelijksakte. Maar bij controle van de overlijdensakte en de geboorteakte of doopschrijving tref je dezelfde opmerking aan. De ongehuwde moeder blijkt steevast dienstmeid of naaister te zijn. Onbegonnen werk dus. Of toch niet?

In de ruim 35 jaar, waarin Aad Verouden, tot voor kort voorzitter van Ons Voorgeslacht, genealogisch onderzoek doet, heeft hij een aantal van deze doodlopende kwartieren toch kunnen invullen. Daar is inventiviteit en vasthoudendheid voor nodig. Maar ook het nauwkeurig bestuderen van de akten zelf. Zijn er familieroddels? Soms wordt er een rookgordijn opgetrokken; soms worden toch aanwijzingen gegeven, welke naar andere bronnen wijzen. Met een aantal voorbeelden zal de spreker voorbeelden geven die tot oplossingen hebben geleid.

ngv

Nederlandse
Genealogische
Vereniging

Lezing: Bid- en devotieprentjes

Datum: 19 februari

Aanvang: 14 uur; zaal open: 13:30 uur

Locatie: Boerke Mutsaers, Vijverlaan 2, Tilburg

Spreker: Ferrie Moubis

Bij stamboomonderzoek kunnen bid- en devotieprentjes een belangrijke rol spelen. Zeker in latere tijden bevatten zij informatie voor het verhaal achter de feiten. Ferrie Moubis, tot voor kort voorzitter van de NGV-afdeling Zeeland, doet al ruim 35 jaar genealogisch en familie onderzoek. Sinds 1986 is hij verzamelaar van bidprentjes voor dat onderzoek.

Moubis schetst de ontwikkeling in het gebruik van de prentjes. In de 17e eeuw ontstond in Haarlem het gebruik om op de achterzijde van Antwerpse devotieprentjes een gebed voor de overledene te vragen. In de 19e eeuw werd een 'bidprentje' maken voor overledenen een algemeen gebruik in de Zuidelijke Nederlanden.

Na 1900 ontstaat er een grote diversiteit in prenten, veelal door lokale drukkers in Nederland en België gemaakt. Foto's en kunst met een grote K doen hun intrede. Met het Tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) verandert er niet alleen veel in de R.K. kerk maar ook in het bidprentje. Het verzoek om gebed voor de overledene verandert in een herinnering aan de overledene. Het bidprentje wordt een gedachtenisprentje.

Lezing: Rituelen en tradities

Datum: 20 februari

Aanvang: 14 uur; zaal open: 13:00 uur voor alle vragen over je stamboomonderzoek

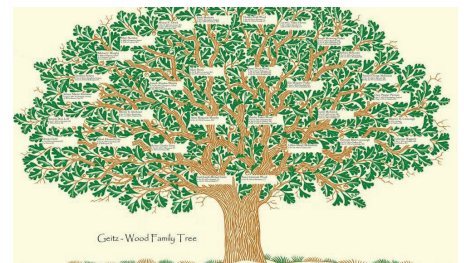
Locatie: Stadsarchief Breda, Parade 10

Spreker: Jef de Jager

Rituelen en tradities waren lange tijd stiefkinderen van onze cultuur. Huwelijken en begrafenissen werden steeds schraller van opzet. Met sinterklaas ging het veertig jaar geleden dermate slecht dat speciale actiegroepen het licht zagen. Ook carnaval, dat twintig jaar eerder het zuiden nog met een één klap een lossere moraal had bezorgd, trok zo weinig belangstelling dat voor het voortbestaan werd gevreesd.

Maar ineens begon de feestelijke opbloei, ook rondom particuliere gebeurtenissen. Inmiddels zijn rituelen weer even vertrouwd als in het verre verleden, zij het niet meer in een kerkelijk verband. Hoe valt die ontwikkeling te verklaren? In het hol van de leeuw zal Jef de Jager die vraag proberen te beantwoorden.

Jef de Jager is schrijver en cultureel antropoloog.

21 februari

Algemene Ledenvergadering

Agenda

1. Opening met vermelding van het ledenbestand.
2. Goedkeuring notulen van de Algemene Ledenvergadering van 15-2-2018.
3. Ingekomen stukken en mededelingen.
4. Verklaring kascontrolecommissie (Frank van Kruisselbergen en Frank Staps).
5. Benoeming kascontrolecommissie.
6. Vaststelling begroting en contributie voor 2019.
7. Bestuursverkiezing (Wim Franken is aftredend en stelt zich niet herkiesbaar).
8. Beleidsplan Heemkundekring "Tilborch" 2019 – 2024.
9. Jaarplan 2019.
11. Mededelingen omtrent 50-jarig jubileum.
12. Mededelingen betreffende de AVG wetgeving.
13. Mededelingen omtrent toekomstige excursies (Jan Sikkers).
14. Rondvraag.

Ter voorbereiding op de vergadering voegen wij de volgende documenten aan de digitale AT toe:

- Financieel overzicht
- Notulen van de laatste Algemene Ledenvergadering
- Jaarplan 2019
- Beleidsplan 2019 - 2024

Voor de leden die het papieren AT ontvangen zal een aantal sets ter inzage klaarliggen.

Wij hopen u allen te spreken op 21 februari!

Henk Veltmeijer, Ad van Eijck, Jan Rossou, Wim Franken

Agenda (let op: de datums in april en december zijn gewijzigd)

Eerstvolgende lezing:	21 februari
Lezingen in 2019:	21-3, 11-4, 16-5, 20-6 (vakantie) 19-9, 17-10, 21-11, 14-12
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u
Parkeren:	Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 49, nummer 3, maart 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32

5037 JP Tilburg

013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten

tee.joo@live.nl

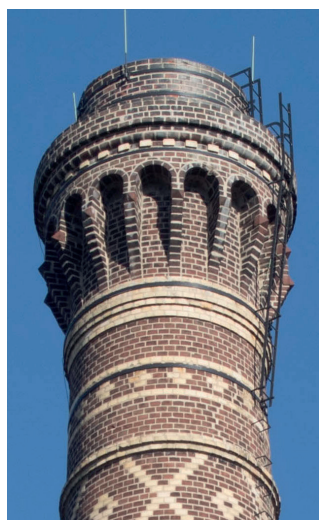
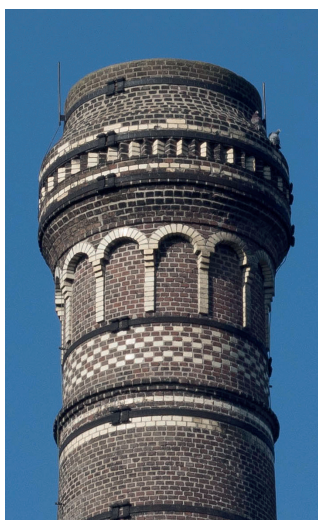
Vooruitblik op de lezing van 21 maart Fabrieksschoorstenen als symbool van het industriële verleden

Fabrieksschoorstenen. Tilburg is er letterlijk groot door geworden en zette zich er landelijk mee op de kaart.

Arjan Barnard is een autoriteit op het gebied van deze industriële bouwwerken en schreef er een lijvig boek over: 'Fabrieksschoorstenen in Nederland'. Op donderdag 21 maart geeft hij een lezing over deze opvallende erfgoedobjecten.

Aan de voet van één van Tilburgs best bewaard gebleven fabrieksschoorstenen nog wel.

Vanaf grote hoogten keken deze majestueuze bouwwerken ooit op ons neer. Gigantische kachelpijpen, gemetseld met radiaalstenen en omspannen met bandijzer. Rokende sigaren in het platte landschap. Lange tijd werden zij dan ook gezien als symbool van welvaart en vooruitgang. Door veranderende productieprocessen en de teloorgang van de daarmee samenhangende industrie, verdwenen zij stuk voor stuk.

CONTRIBUTIE 2019

Tijdens de jaarvergadering van 21 februari is de contributie voor dit jaar als volgt vastgesteld:

- Leden die het AT digitaal ontvangen: € 27,50 per jaar
- Leden die het AT per post ontvangen: € 32,50 per jaar
- Huisgezinsledenabonnement met AT digitaal: € 55,00 (€ 27,50 + € 27,50) per jaar
- Huisgezinsledenabonnement met AT per post: € 60,00 (€ 32,50 + € 27,50) per jaar

U ontvangt een factuur met de betaalgegevens.

Ooit stonden er in Nederland meer dan 10.000 fabrieksschoorstenen, nu nog iets meer dan 600. Belangrijke monumenten die het verhaal vertellen over de industriële ontwikkeling van een stad of dorp. Het gebruik van de schoorsteen hing nauw samen met de introductie van de stoommachine in de 19e eeuw. Zij zorgden zowel voor de afvoer van verbrandingsgassen als voor voldoende 'trek'. De ene keer werden zij functioneel vierkant gebouwd en op een ander moment toonden zij zich als rijkelijk versierde reclamezuilen.

Over de spreker

Arjan Barnards fascinatie voor schoorstenen begon meer dan 30 jaar geleden in Hardenberg. In 2017 presenteerde hij zijn boek 'Fabrieksschoorstenen in Nederland'. Hierin beschrijft hij de ontwikkeling en de bouw van fabrieksschoorstenen, de cultuurhistorische waarde en geeft hij een overzicht van maar liefst 7000 locaties in Nederland waar ooit fabrieksschoorstenen gebouwd werden. Tijdens de lezing zullen diverse facetten voorbijkomen, van de ontwikkeling in 1775 tot massale sloop. Het boek kost normaal € 37,50 maar zal tijdens de lezing eenmalig voor slechts € 30,00 worden aangeboden.

Terugblik op de lezing van 21 februari

Spoorpark in aanbouw

De lezing werd verzorgd door Esther Kruit (landschapsarchitect bij bureau Kruit/Kok Landschapsarchitecten) en Jacqueline Moors en Ginette Blom (ontwerpers openbare ruimte bij Blom & Moors).

Voorafgaand aan de officiële opening op vrijdag 21 juni dit jaar, steekt Esther van wal over haar betrokkenheid bij het parkontwerp, de hoofdlijnen van de inrichting ervan en de bijdrage die het aan de stad gaat leveren.

Voor het braakliggende voormalige VGL-terrein vond een wenseninventarisatie plaats, er werden diverse kwartiermakers gezocht en geselecteerd en een programma van eisen opgesteld. Dat resulteerde in een grensverleggend burgerinitiatief: ruimte voor iedereen, knipoog naar de historie, duurzame biodiversiteit én 'n beetje rauw met humor. Het resultaat is een eindontwerp met veel gebogen lijnen (water, rails, paden) met een vanaf het spoor flauw afhellend talud en diverse parkingangen, waarbij het nodig bleek om daarvoor aan de Hart van Brabantlaan een zevental huizen te slopen.

Groen en beleving in hartje stad

Bestaande bomen worden gehandhaafd. Behalve acacia's ook een cluster monumentale 80-jarige zilversdoorns in het noordwestelijke deel van het park. Maar er komen ook nieuwe, zoals een Anna Pauwlonaboom, koningslinde en treurwilg en zelfs ook vruchtdragende bomen die vogels en insecten aantrekken. Daarnaast wordt gezorgd voor (zelf uitzaaiende) moerasvegetatie, gras met bloemen, en bij het theehuis bloeiende planten. Ingesloten tussen spoorlijn, Caeciliastraat, Hart van Brabantlaan en Ringbaan West is er straks (los van al bestaande gebouwen) voor iedereen veel te beleven: stadscamping, speelveld, hondenloopveld, stromend water, ondiep kinderbadje, vijver, groene vallei, bmx-park, zittribune en theehuis. Dat alles binnen een riante ruimte van zo'n 10 hectare, midden in de stad.

Inrichting

Jacqueline en Ginette bespreken vervolgens de inrichtingselementen, waarbij de mix van vormen, kleuren en materialen sfeerbepalend moet zijn. Zo is er aangesloten bij de groene kleur van de bovenleidingen van het spoor door met vijf variaties daarvan te werken. Ook wordt veel hout en bamboe toegepast. Rondom staat een hekwerk met bij de hoofdentree een pergola met witbloeiende klimplanten en de tekst 'spoorpark.zuid'. Verder zijn er speciaal ontworpen lichtmasten met warmwitte led-lampen en een tweetal bruggen (van hout met stalen strips) die 'meelopen' in de richting van de schuine paden. De diverse zitelementen met zittingen van bamboe hebben ingebouwde verlichting in de randen.

Vragen

De ongeveer 65 aanwezigen krijgen dan nog gelegenheid om vragen te stellen, zoals over het 'Van Beurden'-terrein, de (on)mogelijke doorsteek naar De Reit, de oorsprong van de monumentale zilversdoorns en het al dan niet gepast vinden van houten meubelmateriaal uit de tropen.

Esther verwijst nog eens naar de toekomst waarbij het beheer van dit nieuwe type park blijft verlopen via het grensverleggende burgerinitiatief, zowel op ecologisch als cultureel terrein. In dit verband wijst ze ook op de noodzaak van vrijwilligers, die zich via de Stichting Spoorpark kunnen aanmelden. Ze eindigt tenslotte met de uitnodiging: 'Lekker naar het park, in de zon zitten!'.

Christ Libregts

Kort nieuws (1)

75 Jaar bevrijding

De website van Brabant Heem heeft een apart item gemaakt voor activiteiten in het kader van herdenking van 75 jaar bevrijding. Activiteiten van heemkundekringen komen hier aan bod.

<https://www.brabantsheem.nl/agenda/75-bevrijding>

Erfgoedcollege – 26 maart

Tijdens het interbellum woedde er een strijd om de regionale identiteit. Deze werd voor een groot deel uitgevochten in de wereld van kunst, cultuur en wetenschap. In dit derde erfgoedcollege verkennen we deze strijd rondom thema's als ras, taal, cultuur en identiteit.

<https://www.erfgoedbrabantacademie.nl/page/1114/erfgoedcollege-3-de-strijd-om-de-brabantse-identiteit>

Excursie op 26 maart

Monument Van Riel

Marcel en Angèle van Riel vormen een bevolgen echtpaar dat al bijna 50 jaar een ongekende verzamelwoede aan de dag legt. Zij zullen ons hun eclectische verzameling tonen, die ze bijeengebracht hebben in een door hen volledig gerenoveerde opgeknapte 18e-eeuwse boerderij in Heukelom.

Zelfs 'Hilversum' besteedde aandacht aan de verzameling in het programma BinnensteBuiten. Je kunt het dan ook zo gek niet bedenken of Marcel en Angèle hebben het in huis: een twee eeuwen oude complete apothekersinventaris en een ouderwetse winkelinventaris. Middeleeuwse stenen, constructiedelen van oude treinstations en een gevangenisdeur uit het gevang van Brussel. Zelfs leeuwen- en tijgerkoppen maken deel uit van de collectie.

Het begon ooit met een grote metrolamp uit Parijs en sindsdien trekt het echtpaar elke zondag naar België en Noord-Frankrijk om waardevolle passende spullen te bemachtigen. De tentoonstelling maakt een verzorgde indruk waar rust van uitgaat. Die ervaar je zeker in de bibliotheek, waarvan de deuren als het ware een gesloten wand vormen met de boeken.

De rondleiding duurt ongeveer twee uur. Voorafgaand krijgt u enige uitleg onder het genot van koffie met gebak en halverwege is er gelegenheid tot het nuttigen van een (gratis) glas fris, wijn of bier. Tenslotte sluiten we af met koffie of thee.

Gaat u ook mee?

Details

Adres: Laag Heukelomseweg 3 in Heukelom.
Vertrek: 26 maart, 13.30 uur, vanaf parkeerplaats Boerke Mutsaers
Vervoer: eigen auto's
Kosten: € 12,50 per persoon
Inschrijven: vóór 21 maart 2019 door overmaking op bankrekening NL85 INGB 0002 9207 12 ten name van Heemkundekring Tilborch.

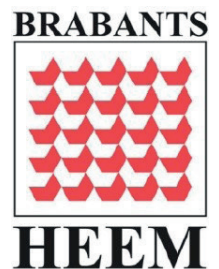
Aflevering 'BinnensteBuiten' terugkijken?

www.uitzendinggemist.net/aflevering/346167/binnenstebuiten.

(Kijk het hele programma af. De uitzending is gecombineerd met een kookkunstenaar, maar het Monument Van Riel komt er drie maal in voor)

Jan MJ Sikkers, Organisator Excursies

Voorjaarsstudiedag NBAG en Brabants Heem

Het NBAG organiseert samen met Brabants Heem de archeologische Voorjaarsstudiedag op zondag 14 april 2019 in het Erfgoedhuis te Eindhoven. Het thema van de studiedag is: "Drieduizend jaar bewoningsgeschiedenis van oostelijk Noord-Brabant".

Het programma ziet er als volgt uit:

- Inleiding door Eugene Ball; Inleiding op het Oogst voor Malta-project: locatiekeuze en bewoningsdynamiek in de late prehistorie, Romeinse tijd en middeleeuwen.
- Lezing 1 door Leo Tebbens; Locatiekeuze en bewoning. Bodemkundige inzichten.
- Lezing 2 door Henk van Haaster; Het botanische landschap. Late prehistorie-middeleeuwen
- Lezing 3 door Theo de Jong; Archeozoölogie. Van vroege prehistorie tot nieuwe tijd
- Lezing 4 door Richard Jansen; Zwervende erven? Bewoning van het zandgebied in de late prehistorie
- Lezing 5 door Ria Berkvens; De Romeinen in oostelijk Noord-Brabant: deel van een wereldrijk
- Lezing 6 door Antoinette Huijbers; Bewoning, landschap en samenleving in de middeleeuwen
- 500-1600 n.Chr.

Aanmelden kan via nbagarcheologie@gmail.com. Of kijk op de website: www.nbag.nl.

Werkgroep Monumenten

Op 27 februari hebben we met de gemeente overleg gehad over de volgende uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst. Dit keer zullen er vooral vooroorlogse panden bijkomen die nog geen monumentenstatus hebben, maar wel belangrijk zijn om de geschiedenis van Tilburg te vertellen.

Werkgroep Archeologie

Er is een initiatief om de - nu nog 'slapende' - AWN Vereniging van vrijwilligers in de Archeologie, afdeling 24 Midden-Brabant, nieuw leven in te blazen. Deze vereniging organiseert onder andere archeologiedagen met lezingen, excursies en opgraafbezoeken. Ook een steunpunt voor vragen en kennisoverdracht behoort tot de mogelijkheden.

Heb je interesse, bel of mail dan met Ad van Eijck (013-5435960 of advaneijck@hotmail.com)

Afscheid Wim Franken als bestuurder

Op 21 februari vond in een prettige sfeer de Algemene Ledenvergadering plaats. Hierbij nam Wim Franken na negen jaar trouwe dienst afscheid als bestuurder van de heemkundekring. Wim nam deel aan diverse werkgroepen waaronder Werkgroep 3K, Werkgroep Monumenten, PRET en PNET. Wim, namens alle leden: hartelijk dank!

De volgende documenten kunt u binnenkort op de website nalezen:

- Notulen
- Beleidsplan 2019 – 2024
- Jaarplan 2019
- Verkort financieel overzicht 2018

De Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV) organiseert in maart de volgende aantal lezingen:

- 12 maart: Het nut van belastingregisters (Tilburg)
- 13 maart: Bid- en devotieprentjes ('s-Hertogenbosch)
- 20 maart: Genealogisch onderzoek in Duitsland (Breda)
- 26 maart: Bid- en devotieprentjes (Bergen op Zoom)

Voor meer info: peter.debruin@ngv.nl.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 21 maart

Lezingen in 2019: 11-4, 16-5, 20-6 (vakantie) 19-9, 17-10, 21-11, **14-12: Feest!**

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Parkeren: Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 49, nummer 4, april 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Lezing 11 april

Terug naar schijnvliegveld De Kiek

Op donderdag 11 april neemt archeoloog Jan Roymans u tijdens een lezing mee op een digitale wandeling. De tocht voert over eeuwenoude wegen, langs grafheuvels, prehistorische akkers, loopgraven, steenbakkerijen en bomkraters, om te eindigen bij de 'start- en landingsbanen' van schijnvliegveld de Kiek met zijn geparkeerde vliegtuigen. Van hout welteverstaan.

De eeuwenlange aanwezigheid van de mens heeft zijn sporen nagelaten in het landschap. Een aantal daarvan laat zich lezen door kleine hoogteverschillen. Aan de hand van zeer gedetailleerde hoogtemetingen die genomen zijn vanuit een vliegtuig, worden deze zichtbaar. Onmiskenbaar is hierin de menselijke hand te herkennen, zelfs op plekken waar de plaatselijke flora de oude sporen maskeert.

Zo blijkt het landschap van de Regten Brakelsche Heide en bosgebied de Kiek een rijkelijk gevulde cultuurhistorische koektrommel vol verhalen. Het natuurgebied kent een rijke (bewonings) geschiedenis. De oudste sporen daarvan dateren uit de Steentijd, toen de mens zich voornamelijk voedde door jacht, visvangst en het verzamelen van voedsel. De vele grafheuvels die het gebied rijk is, getuigen van de aanwezigheid van prehistorische boeren. Maar ook militairen hebben hun sporen in het landschap achtergelaten.

Over de spreker

Jan Roymans is archeoloog en werkt bij RAAP Archeologisch Adviesbureau. Tijdens een eerdere lezing bracht hij op de voor hem kenmerkende wijze een gigantische legerkamp van Koning Willem I tot leven. Jan gelooft in de kracht van het visuele en de verrijkende mogelijkheden van de moderne AN2-techniek om archeologie naar een hoger niveau te tillen.

Vier Duitse nepvliegtuigen aan de rand van het bos bij schijnvliegveld 'De Kiek' (collectie mw. E. Voskens-van Nunen, Zeist).

Wie heeft de grootste?

Fabrieksschoorstenen vallen niet alleen op door hun imposante afmetingen, maar ook door de stoere verhalen die zich er rondom heen ontsponnen. Over de hoogte (volgens de één 40 meter maar een ander denkt al gauw aan 50 meter) en over de beweeglijkheid bijvoorbeeld. Veel mensen kennen wel iemand die er ooit in geklommen is. Bovenop zou de schoorsteen een zwaai van wel een halve meter maken...

Ook de presentatie van Arjan Barnard gaf volop aanleiding tot stoere verhalen. Over schoorstenen die na de explosie wel inzakten maar gewoon bleven staan. Over de gigantische 'trek', waardoor complete houtpellets naar boven werden gezogen. En dat een toevallige passant met haar hondje moest oppassen om niet de zuigende schoorsteen in gesleurd te worden. Oké, dat laatst verzin ik er zelf bij. Gaandeweg de voorstelling werd duidelijk wat er nou precies wél en niet waar was.

Barnard prikt 1775 als het jaar waarin de eerste officiële fabrieksschoorsteen in Nederland werd gebouwd. De horlogemaker Steven Hoogendijk stelde toen in een oude kruittoren aan de rand van Rotterdam een stoomgemaal op. De proef was weliswaar niet helemaal succesvol, maar kondigde wel het begin aan van een tijdperk van bijna tweehonderd jaar schoorsteenbouw in Nederland. In Alkmaar vinden we de oudste nog bestaande Nederlandse schoorsteen. Dat wil zeggen: de voet dateert uit 1820 en is origineel, de pijp is later opnieuw opgemetseld.

Schoorsteenbouwers

Aanvankelijk werden schoorstenen in een vierkante vorm opgetrokken of rond gemetseld met normale bakstenen. Met de komst van radiaalstenen (taps toelopende stenen met een ronde buitenkant) werden schoorstenen vooral in ronde vorm opgetrokken. Schoorsteenbouwen was een specialisme en werd aanvankelijk door Duitsers en Belgen verricht. Vanaf circa 1880 waagden ook Nederlanders zich aan deze tak van sport. De firma's Canoy-Herfkens en De Ridder & Co groeiden uit tot de twee voornaamste schoorsteenbouwbedrijven in Nederland.

In de jaren 1925 -1970 werden schoorstenen op grote schaal vervangen. Na de Tweede Wereldoorlog werden zij vaak overbodig en volgde massale sloop. Soms werd een schoorsteen verplaatst: in keurige stukken werd het bouwwerk naar een andere standplaats getransporteerd en opnieuw opgebouwd. In een enkel geval werd zelfs een complete schoorsteen verplaatst.

Tuinstraat 1962: sloop van de schoorsteen Gebroeders Van Spaendonck

De constructie

Een schoorsteen is een bijzonder bouwwerk. Het moet grote temperatuurverschillen kunnen weerstaan en ondanks het fragiele karakter bestand zijn tegen windkracht 13, blikseminslag en regen. De hoogte werd bepaald door de hoeveelheid verwarmend vloeroppervlak van de stoomketel.

Bouwen gebeurde vanaf een steiger aan de buitenzijde of van binnenuit. Flexibiliteit in het metselwerk was daarbij gewenst. Zo werd speciale schelpkalk gebruikt waardoor het bouwwerk kon 'bewegen'. De top van de schoorsteen maakte daardoor een elliptische beweging van zo'n vijf centimeter, waarmee het verhaal dat een schoorsteen op de top wel een halve meter uitzwaait, naar het rijk der fabelen werd verwezen.

Spanbanden moesten het uitzetten en inkrimpen door temperatuurverschillen voorkomen. Uiteindelijk bevonden de bouwers zich op grote hoogte om de laatste steen te plaatsten. Op de kop - die zwaarder werd uitgevoerd omdat dit het meest kritische deel van de constructie bleek - werd een gietijzeren kap geplaatst tegen de regeninslag.

Tilburg, de mooiste

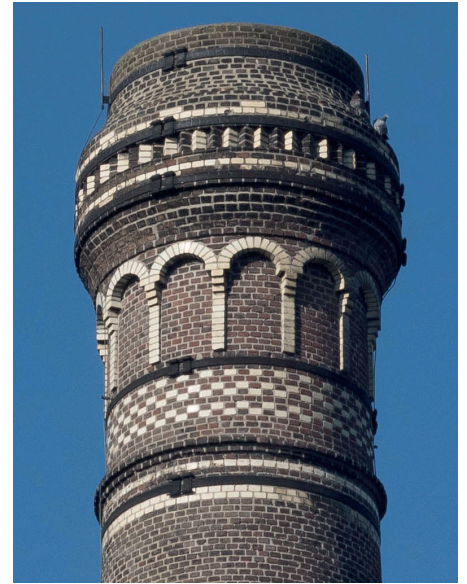
Lange Jaap, Lange Jan of Blauwe Hengst, schoorstenen kregen de prachtigste bijnamen. Fabrikanten vochten – in navolging van de Engelsen, die schoorstenen tot een waar statussymbool hadden verheven - om wie de grootste of mooiste had. Maar over één ding zijn zowel de spreker als de zaal het roerend eens is: Tilburg is schoorsteenstad nummer één als het gaat over de mooiste bewaarde exemplaren.

Die van BeKa, AaBe en het Duvelhok springen daarbij het meest in het oog. Versieringen kwamen op alle onderdelen terug. Guirlandes in de kop, fraai metselwerk in de voet en letters en andere figuren op de schacht maakte de schoorsteen tot een markant herkenningspunt. Zo is onze eigen BeKa-schoorsteen voorzien van een 'sigarenbandje' en blijkt ook de 'wasknijper' bij het NS-station deels een schoorsteen te zijn. Een bijzondere versiering vinden we bij de Van Nelle fabrieken in Rotterdam, waar door de toepassing van Monnoyer-stenen een bijzondere constructie is gebouwd.

In zijn boek 'Fabrieksschoorstenen in Nederland' verzamelde Barnard zo'n 7000 geregistreerde fabrieksschoorstenen. En daarmee blijven de vele in eigen beheer – en soms illegaal - gebouwde exemplaren nog buiten beschouwing.

Schoorsteen van AaBe en in detail de prachtig gemetselde kop.

Verslag excursie 26 maart

Verhalen in het Monument van Riel

Met z'n zestien reden we rond twee uur over de inrijlaan met oude kinderkopjes naar het oude boerderijcomplex van Marcel en Angèle van Riel. We werden ontvangen met koffie en gebak en intussen vertelde Marcel zijn levensverhaal.

Hij woont daar al meer dan 50 jaar en de oude karschop werd als eerste bewoonbaar gemaakt. Omdat het stel een vier meter hoge winkelkastwand gekocht had, werd de vloer twee meter verlaagd. Daar hebben ze jaren met hun kinderen gewoond.

In de weekenden gingen Marcel en Angèle op zoek naar aparte spullen op

rommelmarkten en beurzen en zo is hun hobby wat uit de hand gelopen. Steeds kwamen er ook gebouwen bij, die dan weer gevuld werden met spullen, zoals oude medische modellen en boeken, apothekersspullen, tegeltableaus, glas-in-lood, teveel om op te noemen. Na de koffie volgde een rondgang door de verschillende gebouwen die tot de nok toe, soms drie trappen hoog, met aparte spullen gevuld zijn. Achter elk voorwerp zit wel een speciaal verhaal. Voor een laatste project, hangende tuinen, is nog geen toestemming verleend. Terwijl het toch in de geest van het bestemmingsplan is. Na de rondleiding volgde nog een drankje aan een zeer grote ronde tafel met een boom in het midden. We hebben veel spullen gezien met een goed verhaal erachter, een excursie die de moeite meer dan waard was.

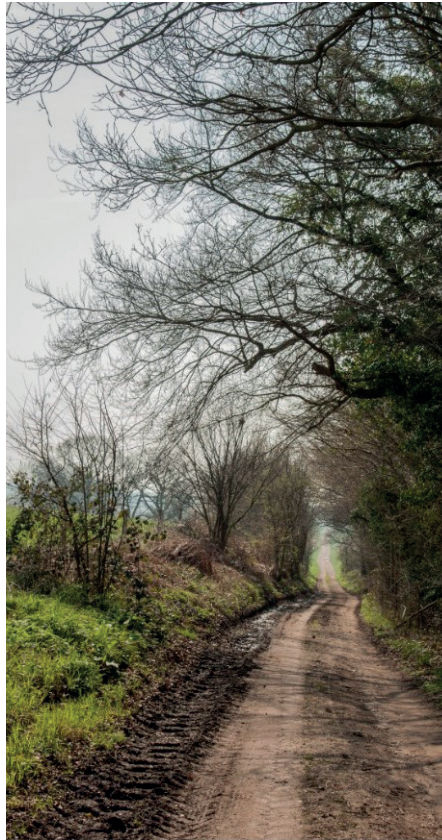

Brabantse zandpaden

De Brabantse zandpaden staan centraal in het nieuwe project 2019 van de Brabantse Hoeders. Zij nodigen alle Brabantse Heemkundekringen die de zandpaden van onze provincie een warm hart toedragen uit om mee te doen. Binnen het project Zandpaden werken de Brabantse Hoeders nauw samen met het Brabants Landschap.

Brabantse Hoeders zijn vrouwen en mannen uit alle delen van Brabant. Ze zijn ooit onderscheiden met de Brabant Bokaal. Het Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Brabant (commissaris van de koning Wim van de Donk is de voorzitter) reikt deze prijs jaarlijks uit aan Brabanders die zich langjarig als vrijwilliger hebben ingezet voor de natuur en de cultuur van Brabant. De laureaten hebben zich verenigd in de Brabantse Hoeders.

Jaarlijks organiseren ze een Brabant-breed en vernieuwend project. Vorig jaar was dat de Brabant Stoet, het jaar daarvoor de Brabantse Open Kerkendag en zo timmert deze organisatie al bijna tien jaar aan de weg met bijzondere projecten ten faveure van de cultuur en de natuur van Brabant.

Zandpaden

In 2019 is het thema 'De Zandpaden van Brabant'. Daarvan telt onze provincie er nog vele honderden, misschien wel duizenden. Zandpaden zijn de oudste verbindingswegen. Daarom staat binnen dit project 'verbinding' centraal: verbinding tussen gemeenschappen, tussen cultuur en natuur, tussen historie en heden et cetera.

Zandpaden staan onder druk. Er verdwijnen er steeds meer. Ze zijn niet alleen historisch (zelfs prehistorisch en Romeins), maar ook ecologisch van groot belang. Ze spelen vaak een hoofdrol in pelgrimswegen die door de provincie lopen, in 'Ommetjes' rond dorpen en in wandelroutes. Ze worden gewaardeerd om hun schoonheid. Ze spelen een (hoofd)rol in verhalen.

Heemkundekringen

Het onderwerp biedt volop mogelijkheden om er eigen, plaatselijk project van te maken. Denk bijvoorbeeld aan schilders, fotografen, natuur- en wandelverenigingen, verhalenvertellers, musici, bibliotheken en scholen. Een aantal Heemkundekringen heeft zich al gemeld en ook de heemkundekringen in de Provincie Antwerpen doen mee. Zij richten zich op de grensoverschrijdende zandwegen.

Deelname

Het project Brabantse Zandpaden wordt gepresenteerd tijdens de Week van het Landschap (herfstvakantie 2019) bij en om de Steenfabriek in Udenhout (eigendom van Brabants Landschap). Wilt u deelnemen of meer weten, neem dan contact op via mailadres: info@brabantlokaal.nl.

Agenda

Eerstvolgende lezing: 11 april

Lezingen in 2019: 16-5, 20-6 (vakantie) 19-9, 17-10, 21-11, **14-12: Feest!**

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Parkeren: Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 49, nummer 5, mei 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

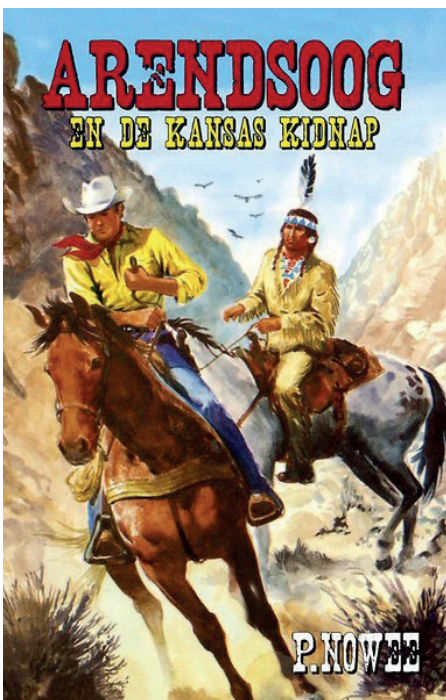
Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Lezing 16 mei

Indianenverhalen

Arendsoog en Old Shatterhand, wie kent ze niet? De basis van deze verhalen blijkt te liggen bij de belevenissen van twee Tilburgse pioniers in het Amerikaanse missionarissenwerk. Theo Beckers vertelt op 16 mei over hun heldhaftige inzet, de barre omstandigheden en hun tragische lot bij de 'voortplanting des geloofs' in het negentiende-eeuwse Amerika.

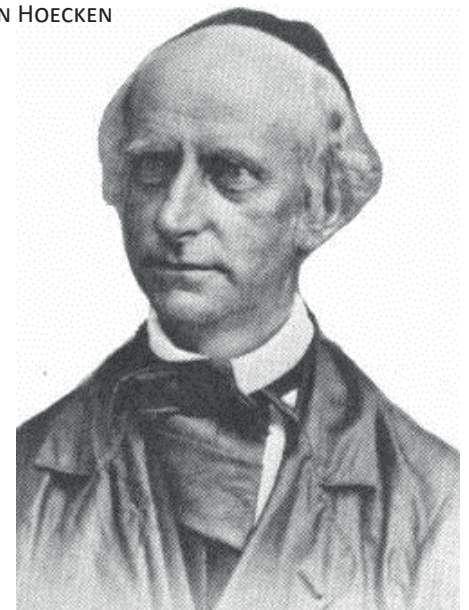
Als onderdeel van een gezamenlijk offensief van Vlaamse en Brabantse kerkelijke leiders vertrekken achttien

Tilburgse en Udenhoutse priesters, paters en zusters in de negentiende eeuw naar Amerika. Met als doel de jonge katholieke kerk te ondersteunen met menskracht, geld en goederen. In eerste instantie richt hun werk zich op de Native Americans. Later verschuift de aandacht naar de herkerstening van Europese immigranten en de bekering van protestanten.

Twee Tilburgse pioniers, de broers Christiaan (1808-1851) en Adriaan Hoecken (1815-1897), spelen een belangrijke rol in die eerste fase. Hoewel ze in Tilburg - in tegenstelling tot hun vriend Peerke Donders - vergeten zijn, wordt hun naam in de geschiedschrijving van het Amerikaans catholicisme wel in ere gehouden. Deze bronnen en hun brieven naar huis stellen Beckers in staat een verhaal te vertellen over heldenmoed en teleurstellingen van de oorspronkelijke eigenaren de VS.

ADRIAAN HOECKEN

Over de spreker

Prof. dr. T.A.M. Beckers is programmadirecteur 'global ecology' binnen Globus en hoogleraar vrijetijdwetenschappen in de Faculteit Sociale Wetenschappen bij Tilburg University. Na zijn studie sociale geografie en sociologie aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen was hij onder meer verbonden aan de Vakgroep Sociologie van de Westerse Gebieden van de Landbouwhogeschool in Wageningen. Ook was hij wetenschappelijk directeur van Telos, het Brabants Centrum voor Duurzaamheidsvraagstukken.

Een duik in een archiefkast vol bodemschatten

Schijnvliegveld De Kiek: succesvol of niet?

BRON: JAN ROYMANS

‘Op basis van verhalen weten we dat er tijdens de Tweede Wereldoorlog een schijnvliegveld heeft gelegen bij bosgebied De Kiek. Ook is er een foto van een verliefd stelletje dat er destijds foto’s heeft gemaakt. Maar betekent dat ook dat het daadwerkelijk op die plaats heeft gelegen? En hoe zag het er verder uit?’

‘De bodem is één grote archiefkast’, aldus Jan Roymans. ‘Maar eenmaal geopend is alles weg. Dat is het grote verschil met een papieren archief. Goed documenteren is dus van levensbelang.’ En dat doet hij onder andere aan de hand van het systeem AHN: Algemeen Hoogtebestand Nederland. Dit systeem maakt het mogelijk om voor elke 25 cm bodemoppervlak een plaatje te schieten. Zo worden minimale hoogteverschillen in het landschap zichtbaar. Bepaalde patronen worden herkenbaar en gekoppeld aan ander bronnenmateriaal. Zo wordt langzaam zichtbaar hoe onze voorouders in de prehistorie leefden. Een prachtige reconstructietekening laat vervolgens een idyllisch landschap aan de oevers van de Leij zien. Inclusief hutten, een visser en een jager.

De twee uur durende lezing is een digitale wandeling vol verwondering. Via opgravingsprojecten bij de Tungelroyse Beek (Limburg) en een prehistorische brugovergang bij het Riels Laag – volgens Jan de oudste gevonden brug ter wereld – bereiken we een serie recent ontdekte grafheuvels bij Riel. Ondertussen passeren we Celtic Fields en zwerfende erven. Onze route kruist verdwenen karresporen, leemputten en oude veldovens voor de steenbakkerij. En zo komen we bij het hoofdonderwerp van deze avond: schijnvliegveld De Kiek.

Loopgraven en schuttersputjes

In het bosgebied De Kiek tussen Riel en Alphen is vaker sprake geweest van militaire activiteit. Vanwege de Eerste Wereldoorlog werden militairen gemobiliseerd naar onze streken. Om de verveling voor te zijn, werd er druk geoefend. Er werden loopgraven aangelegd en schuttersputjes gegraven. De restanten zijn voor het menselijk oog onzichtbaar maar AHN legt ze feilloos bloot. Duidelijk wordt dat hier ook tijdens het interbellum (de periode tussen beide wereldoorlogen) van alles gebeurde.

Schijnvliegveld

Tijdens de Tweede Wereldoorlog was vliegveld Gilze Rijen van groot belang voor de Duitsers vanwege de aanval op Engeland. Om te voorkomen dat het door de geallieerden werd aangevallen, werd in de buurt een schijnvliegveld ingericht met het doel om de piloten te misleiden. Er was goed nagedacht over de locatie: ook dit vliegveld lag in de buurt van een spoorlijn en de structuur vertoonde verdacht veel overeenkomst met het echte vliegveld.

Toch was het maar de vraag of dit nep-vliegveld met houten vliegtuigen de geallieerde piloten wel in verwarring zou brengen. De tegenpartij blijkt namelijk al vanaf de aanleg van het vliegveld van het bestaan ervan geweten te hebben. Desondanks was het reden genoeg om ermee door te gaan. Piloten in de lucht en overmand door enige stress zouden snel gedesoriënteerd raken, zo werd gedacht.

Het is echter maar de vraag in hoeverre de misleiding succesvol is geweest. De vele bomkraters in de nabijheid van het schijnvliegveld – gelokaliseerd door AHN en na enig plaatselijk speurwerk ook zichtbaar in het landschap - zouden het bewijs zijn van een succesvolle Duitse tactiek. Alleen blijken de teruggevonden bommen voornamelijk van Duitse makelij te zijn ... Even verderop echter – en ook dat laat Roymans zien aan de hand van AHN – was een plek gemarkeerd met een grote letter ‘N’: Not Abwerf Platz. Bedoeld voor Duitse piloten die onverrichter zake terugkeerden van hun missie en hun bommen kwijt moesten. Liever niet mee terug naar vliegveld Gilze Rijen! En dus ligt de bodem rondom De Kiek bezaaid met Duitse bommen.

Een rondgang op en rond het schijnvliegveld brengt nog meer relictten uit de militaire periode aan het licht. Een zogenaamd bommenvenster, bedoeld als richtpunt voor piloten die bommen dropten op de Not Abwerf Platz. Funderingen voor afweergeschut en lichtbakken om het vliegveld zo

realistisch mogelijk te laten lijken. Ook vond Jan bij een plaatselijk onderzoek tientallen kroondoppen van het merk Dommelsch, de Duitsers waren er blijkbaar dol op.

Nog meer militaire geschiedenis

Ter afsluiting neemt Jan Roymans ons nog even mee naar het legerkamp van prins Willem II ten tijde van de Belgische opstand. Een gigantisch legerkamp van maar liefst 1,7 kilometer lang aan weerszijden van de Bredaseweg, waar zo'n 10.000 lotelingen (ingelote

soldaten) bivakkeerden. Net zo snel zijn we bij bosgebied 'de Mast' vlakbij de Efteling, waar ook militaire activiteiten plaatsvonden. Tenslotte toont hij een satellietfoto van het gebied achter het Trappistenklooster Koningshoeven. Want ook hier was het raak: daar vinden we een groepsversterking bestaande uit loopgraven en een ringwal met mitrailleurnesten.

Jan Roymans werkt hard om al deze ontdekkingen voor een groot publiek inzichtelijk te maken. Aan de hand

van reconstructieprenten maar ook door landmarks te ontwerpen. Zo zet hij archeologie in als methode om de omgeving te verbeteren.

Succes voor werkgroep 'De Torenklok'

'Luidklokken zijn een verrijking voor onze cultuur'

De Torenklok' strijdt moedig tegen stille klokkenroof

DOOR THEO VAN ETTEN

Tegenwoordig zwijgen de meeste kerkklokken, maar niet als het aan Peter van Gestel ligt. 'We moeten de stille klokkenroof een halt toeroepen'. Dat luidklokken al veel langer bestaan, bewijzen vondsten in het oude China. De oudste (stenen) exemplaren dateren van 3000 voor Christus. Van toetsendatum zijn ijzeren en bronzen klokken die onder andere werden gebruikt op strijdwagens en bij ceremonies. Vanaf de vierde eeuw werden de eerste klokken voor stadstorens en kerken vervaardigd. De oudste Nederlandse klok dateert van het jaar 1200.

In de Tweede Wereldoorlog vond een massale klokkenroof plaats. De Duitsers smolten het kostbare metaal om tot wapens, Nederland verloor ondanks creatieve pogingen om ze te verstoppen ruim de helft van het klokkenbestand. Na de oorlog werd de klokkenraad in rap tempo aangevuld maar opnieuw dreigt een ramp volgens Van Gestel. 'De stille klokkenroof', zo stelt hij. 'Met het sluiten van kerken dreigt ook dit, erfgoed uit

De bronzen klokken en klokkenstoel van de voormalige parochiekerk van Sint Anna in de Capucijnenstraat zijn heilig bewaard gebleven. FOTO: Theo van Etten. Lees verder op pagina 32.

Heemkundelid Peter van Gestel strijdt al jaren tegen -zoals hij dat noemt - de 'stille klokkenroof'. Onlangs verscheen onderstaand artikel in de Tilburgse Koerier. Hopelijk helpt dit om zijn werkgroep De Torenklok op de kaart te zetten.

Een eerste aanzet daartoe werd al gegeven tijdens de fotosessie. De huidige eigenaar van de klokkenstoel van de voormalige Sint Anna kerk (Capucijnenstraat) bood aan mee te willen werken aan een passende nieuwe bestemming. Heb je ideeën hiervoor, meld je dan bij Peter.

Peter kan nog steeds hulp gebruiken, vooral op het gebied van digitale communicatie. Wil je hem daarbij helpen, dan ben je van harte welkom. Stuur in dat geval een e-mail naar: detorenklok@gmail.com.

Seculiere luidingen in 2019

Opnieuw heeft Peter het voor elkaar gekregen een aantal seculiere luidingen te organiseren. Op Koningsdag, Dodenherdenking en Bevrijdingsdag was dit al het geval. Verder staan er nog luidingen gepland op de volgende dagen: Tilburgse Kermis (19-7), Open Monumentendag (14-9 en 15-9) en de bevrijding van Tilburg (27-10).

Theo Vogels

Bijna twee jaar na de publicatie van het boek 'Student in verzet, Theo Vogels 1919-1945, gedreven door geloof' is er nog steeds volop aandacht voor. Onlangs mondde deze uit in een radiodocumentaire die op 5 mei werd uitgezonden door de VPRO.

Ook is er een gefilmd interview met Joep Vogels over Theo en een opname van het verhaal in 'Brabantremembers'. Hier zijn een 75 tal interviews over de lotgevallen van Brabanders in de Tweede Wereldoorlog samengebracht. Het betreft een bloemlezing uit ca 600 interviews.

Kijk voor meer info op: <https://www.brabantremembers.com/verzet/student-op-de-grens-van-leven-en-dood>

Save the date!

Op zondag 1 september vertrekt de bus naar Xanten achter Kevelaer. Ga je mee?

Deze dagreis (twee uurtjes 'bussen') naar een oude stad aan de loop van Rijn is een plaats vol Romeinse verrassingen. Wat dacht je van een archeologisch openluchtmuseum. Of een rondwandeling door Xanten met bezienswaardigheden uit de tijd van de Caesars tot die van de Franken. Ook brengen we een bezoek aan de gotische St. Viktordom, een Godshuis uit 1263. De aanleiding voor de bouw in voorafgaande eeuwen komt rijkelijk aan bod.

Noteer 1 september dus in je agenda en houd de berichtgeving scherp in de gaten. Groeten van Jan Sikkers, organisator excursies.

Dag vd architectuur

In het weekend van 14, 15 en 16 juni 2019 viert Nederland de Dag van de Architectuur.

Kijk voor meer info op:

<http://www.castonline.nl/agenda/2/1609/dag-van-de-architectuur-2.htm?ref=agenda>

Veel informatie, plezierig geschreven, veel foto's én twee fietsroutes Hasseltse kapel in boek over Mariabedevaartplaatsen

Op 23 mei verschijnt het boek 'Maria, de moeder van iedereen'. In dit boek beschrijft Paul Spapens negen Mariapelgrimsplaatsen in Nederland, Moresnet en Scherpenheuvel in België en Kevelaer in Duitsland. Een van de hoofdstukken gaat over de Hasseltse kapel.

Met het boek haakt Paul Spapens in op de groeiende belangstelling voor pelgrimsplaatsen in het algemeen en Mariapelgrimsoorden in het bijzonder. Verrassend aan 'Maria, de moeder van iedereen' is dat de Mariapelgrimsoorden beslist niet alleen in Noord-Brabant en Limburg moeten worden gezocht. Zo is Heiloo in Noord-Holland het grootste Mariaoord van Nederland. Heel bijzonder is ook de Mariapelgrimsplaats in Warfhuizen in Groningen. Ver weg van de bewoonde wereld, midden in het vlakke land van Groningen, wordt 'De Bedroefde Moeder van Warfhuizen' beheerd door de enige kluizenaar die Nederland telt.

Met veel gevoel opmerkelijke details staat dit boek vol curieuze voorbeelden van hedendaags volksgeloof. In het boek

neemt Paul Spapens de lezer mee naar onder meer Klein Lourdes (het enige in zijn soort in Nederland) in het Limburgse Tienray. Ook maakt hij drie uitstapjes over de grens. Scherpenheuvel in België en Kevelaer in Duitsland danken hun bestaan voor een niet onbelangrijk deel aan de komst van Nederlandse pelgrims. Moresnet ligt in de Voerstreek in België, maar Paul Spapens introduceert deze plaats net over de grens bij Vaals als het 'Drielandenpunt van de Mariadevotie'.

Als groot fietsliefhebber weet Paul Spapens dat veel mensen graag even afstappen bij een Mariakapelletje om er een kaarsje op te steken. Daarom ontwikkelde hij voor 'Maria, de moeder van iedereen' twee fietsroutes. Paul Spapens stipelde eerder tientallen van deze routes uit. Beide routes in het boek bevatten veel interessante informatie over het religieus erfgoed en de volksdevotie die men onderweg tegenkomt.

Paul Spapens is als publicist gespecialiseerd in volksdevotie met veel boeken over dit onderwerp op zijn naam. 'Maria, de moeder van iedereen' is als een gids uitgegeven en bevat twee fietsroutes langs religieus erfgoed. Een van deze fietsroutes heeft de Hasseltse kapel als startpunt. In het 192 pagina's tellende boek staan tientallen mooie foto's. Het kost € 16,90 en is te bestellen bij elke boekhandel en bij de uitgever Berne Media, www.berneboek.com.

De presentatie is op 23 mei in de Hasseltse kapel, aanvang 20.00 uur. Heemkundefleden zijn van harte uitgenodigd.

Agenda

Eerstvolgende lezing:	16 mei
Lezingen in 2019:	20-6 (vakantie) 19-9, 17-10, 21-11, 14-12: Feest!
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u
Parkeren:	Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 49, nummer 6, juni 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32

5037 JP Tilburg

013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten

tee.joo@live.nl

Lezing 20 juni

De vrouwen van Napoleon

Napoleon Bonaparte kennen we vooral vanwege de vele veldslagen en andere sporen die hij naliet in Europa. Toch had hij daarnaast ook nog tijd om een turbulent liefdesleven te leiden.

Twee echtgenotes, twee keizerinnen en drie grote liefdes. Maar ook 60 relaties en ontelbare escapades vormden een belangrijk onderdeel in het roemruchte leven van Napoleon Bonaparte. Hij was een man met een hart en een Europeaan avant la lettre, maar conservatief in zijn relatie met de vrouw. Een verhaal met pittige weetjes en pikante details.

Op donderdag 20 juni geeft Jean Dewaerheid in het Regionaal Archief Tilburg een lezing over het turbulente liefdesleven van deze Franse keizer, veldheer en hervormer. 'Een wereldburger met een open vizier', aldus Dewaerheid. Ook vorig jaar zorgde deze Belgische 'voordrachtgever' voor een geheel eigen kijk op het beleid van de omstreden Franse veldheer en staatsman.

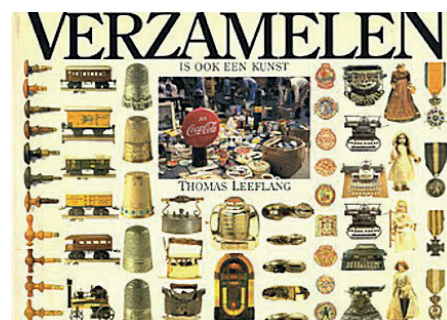
De aanleiding voor zijn passie voor Napoleon begon ooit met een verzameling postzegels en sigarenbandjes. De presentatie is dan ook doorspekt met vele afbeeldingen die Jean Dewaerheid in de loop der jaren verzamelde. Daarnaast vormen de talloze afbeeldingen die Napoleon van zichzelf liet maken de leidraad voor een interessant verhaal, waarmee een geheel andere kant van 'de kleine Corsicaan' wordt belicht.

Over de spreker

Het woord 'lezing' vindt Jean Dewaerheid (1952) een raar woord, want "... Ik lees niet, ik vertel". De amusante Vlaming staat dan ook garant voor een historisch verantwoord verhaal met een luchtige ondertoon.

Verzamelingen gezocht voor Jubileumfeest HKK 'Tilborch'

Tijdens de viering van ons 50-jarig bestaan op 14 december aanstaande wil Heemkundekring 'Tilborch' de Tilburgers graag laten zien wat wij zoal te bieden hebben. Zo is er een uitgebreid middagprogramma waarbij iedereen welkom is.

Hierbij geven wij onze leden de gelegenheid om hun verzameling (onverschillig om wat voor verzameling het gaat) ten toon te stellen. Degenen, die hun verzameling willen tonen, kunnen zich aanmelden bij het secretariaat (emailadres: janrossou@gmail.com) met vermelding van de soort van verzameling.

De feestcommissie

Terugblik op de lezing 'Indianenverhalen' Leven onder de 'wilden'

Door: Wim Franken

Voor de meeste toehoorders waren het leven en de werken van Christiaan en Adriaan Hoecken onbekend. Theo Beckers belichtte dit verhaal en verhelderde zijn lezing met prachtige foto's en kaarten. Memorabel feit: Christiaan Hoecken was een klasgenoot van de welbekende Peerke Donders.

In de 19e eeuw vertrokken achttien Tilburgse en Udenhoutse priesters, broeders en zusters naar Amerika om missiewerk te verrichten. Hun doel was om in de nog jonge staten van de Nieuwe Wereld de kerk te ondersteunen. Onder hen ook de inmiddels 'vergeten' Tilburgse broers Christiaan (1808-1851) en Adriaan Hoecken (1815-1897).

Dr. Beckers deed uitgebreid onderzoek naar de levens van deze missionarissen, waarover in de Amerikaanse katholieke geschiedschrijving veel is te vinden. Aanvankelijk werkten beide priesters onder de oorspronkelijke bewoners, de Indianen. Later richtten ze hun aandacht op de kerstening en bekering van Europese migranten, waarbij zij veel concurrentie ondervonden van de protestantse zending. Christiaan en Adriaan, geboren in de Hasseltstraat, spelen een grote rol in die belangrijke eerste fase: het werken onder de indianen.

'Nobeles wilden'

Toen de Indiaanse stammen op het punt stonden onderworpen te worden en in reservaten werden ondergebracht, werden ze beschouwd als 'nobeles wilden'. Soms werden ze een onderdeel van circusvoorstellingen in Europa (Buffalo Bill) en ook werden ze onderwerp voor spannende boeken met 'echte Indianenverhalen', zoals de verhalen van Arendsoog en Old Shatterhand.

Christiaan

Christiaan Hoecken, de 'martyr of charity', kwam op voor deze zogenaamde 'wilden'. Hij vond de 'gelukzoekers' vaak wilder dan deze autochtone bewoners. Christiaan sprak twaalf indiaanse talen en vertaalde onder andere de catechismus in

het Polawatomi. In het gigantische gebied dat hij verzorgde leefde hij echt onder de Indianen. Tot drie keer toe overleefde hij nauwelijks de barre tochten in het uitgestrekte gebied met zijn vele rivieren.

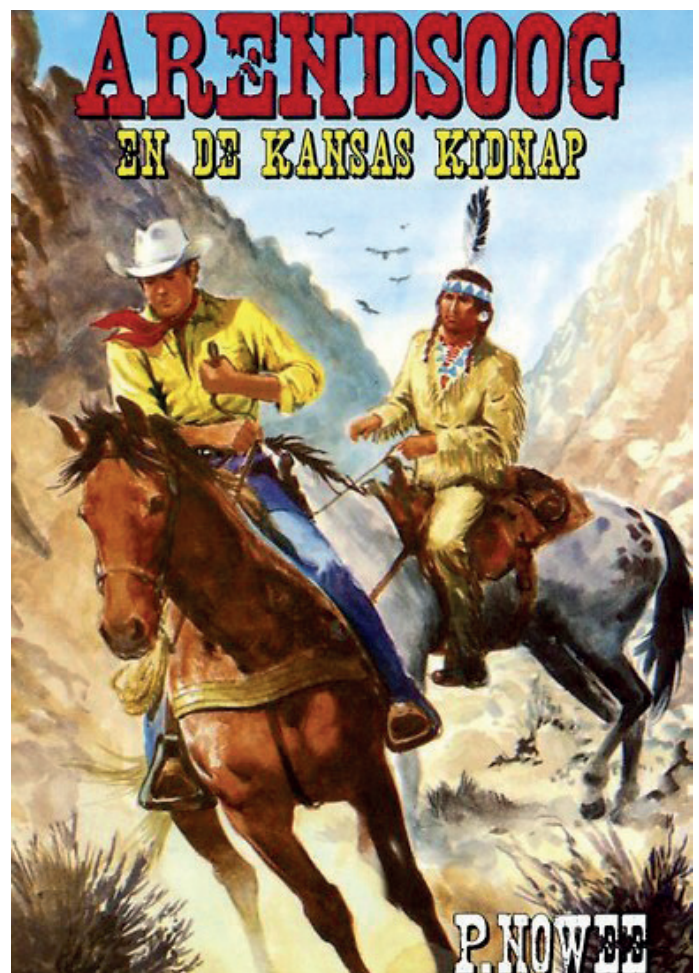
Christiaan Hoecken overleed tijdens een reis aan cholera. Omdat men hem niet in de bush wilde achterlaten kreeg hij een provisorische begrafenis. Later werd hij in Florissant herbegraven. Aan de hand van verslagen en brieven aan zijn Europese superieuren en zijn familie kon zijn leven worden gereconstrueerd.

Adriaan

Zijn broer Adriaan was minder conventioneel en er is minder religieuze verantwoording van hem. Hij leefde achttien jaar zeer geïsoleerd onder de Indianen en was minder kritisch dan zijn broer. In 1861 kreeg hij een nieuwe post en werd hij de eerste pastoor, alleen voor Afro-Amerikanen. Hij stierf op 19 april 1897.

Herinneringsplek

Aan het einde van de lezing vroeg Beckers zich af waarom Peerke Donders uitgroeide tot een Tilburgs icoon en de paters Hoecken niet. Er waren veel gissingen en een echt antwoord kwam er niet. Vervolgens pleitte de professor om in de Hasseltstaat een herinneringsplek voor deze twee grote Tilburgers op te richten. Daar waar eens hun geboortehuis stond en zich nu een moderne toegang tot museum De Pont bevindt.

Busreis 1 september Kulturerlebnis Xanten

In het jubileumjaar van Heemkundekring 'Tilborch' brengen wij op 1 september een bezoek aan het 'Romeinse' Xanten am Rhein. Deze dagreis belooft een bezoek vol Romeinse en middeleeuwse verrassingen te worden.

Zo bezoeken we - onder begeleiding van Nederlandstalige gidsen - een archeologisch openluchtmuseum over de Romeinse grensvesting en maken we een rondwandeling door Xanten. Naast 'kijken' valt er ook volop 'te doen'. Uiteraard nemen we ruim voldoende tijd voor koffie/thee, lunch en avondmaaltijd.

Ochtendprogramma

Na aankomst geniet je van koffie of thee met koek in de Römische Herberg op het grondgebied van het Archeologische park en het Römermuseum. Vervolgens tonen gidsen hoe het eraan toeging in een Romeinse Provinciestad. Aan de orde komen de haventempel, het amfitheater, de stadsmuren en de verdedigingstorens. Ook worden de woonruimtes, de handwerkhuisen en de scheepswerf getoond. Antieke funderingen en moderne media laten ons zien hoe men zo'n 2000 jaar geleden leefde.

U krijgt een indruk van de ingangshal van de Grote Thermen uit die tijd. De vrijgemaakte ruïnes van de Romeinse Badinrichtingen zijn verbazend mooi. Van de tijd van Caesar tot de Frankentijd proeven we de geschiedenis van Xanten!

Middagpauze

Van 12.30 uur tot 13.45 uur gaan we terug naar de Herberg voor het middageten (warm).

Middagprogramma

De rondleiding gaat over in een zogenaamde Domführung. De dom St. Viktor, een vijfbeukige basiliek met rijke kunstschaten, beheerst het stadsbeeld van Xanten en kent een rijke geschiedenis. In de 9e eeuw werd een kerk gebouwd ter nagedachtenis aan Sint Viktor, een Romeinse legionair en

een Christelijke martelaar. In 1263 werd een begin gemaakt met de huidige dom. In 1544 was dit Godshuis klaar. Na deze rondleiding door de kerk volgt nog een wandeling door het oude centrum.

Om 16.00 uur kunt u op eigen gelegenheid nog zaken verder bekijken of gaan borrelen. Om 17.00 uur vertrekken we naar Escharen bij Grave voor broodjes ham of kaas en koffie, thee, frisdrank et cetera bij De Brouwmeester, waarna we om 18.30 uur terugrijden naar Tilburg.

Praktische informatie en tips

- Neem je paspoort of ander geldig ID-bewijs mee.
- 8.15 uur – vertrek vanaf parkeerterrein Boerke Mutsaers.
- 10.30 uur - kannetje koffie / potje thee met koek in Xanten.
- 20.30 uur - aankomst bij Boerke Mutsaers.
- Kosten: € 69,65 per persoon voor leden en hun partners. Introductees betalen € 73,65 per persoon.
- Vergeet je camera niet!
- Voor nadere informatie: www.apx.lvr.de
- Kom op 20 juni naar de lezingavond; dan krijgt u alvast een voorproefje.

Inschrijven

Betaal uiterlijk op 5 augustus 2019 door overmaking van het totaalbedrag op IBAN: NL85 INGB 0002 9207 12 ten name van Heemkundekring Tilborch. Vermeld hierbij uw emailadres!

Keuze menu

Op 12 augustus ontvangt u van Theo Cuijpers per mail de keuzemenulijst. U kunt een keuze maken uit 4 opties. Maak hieruit uw keuze en stuur de lijst vóór 19 augustus terug naar hetzelfde mailadres (van Theo Cuijpers). Als het echt niet anders kan, dan per briefpost.

Graag tot 1 september!

Jan Sikkers, organisator excursies.

In memoriam: Wil Sterenberg

Ooit werd Wil Sterenberg - na een meningsverschil over de juiste schrijfwijze van het Tilburgs dialect - geroyeerd als lid van Heemkundekring 'Tilborch'. Toch keerde hij later weer terug in heemkundige gelederen en bleef nog jarenlang een actief lid. Onlangs overleed hij op 95-jarige leeftijd.

Het meningsverschil tekende het karakter van deze taalgoeroe. Volgens ingewijden had hij namelijk altijd gelijk. Deze eigenschap leidde tot grootste prestaties op taalgebied. Zo bezorgde hij Tilburg het grootste Nederlandse naslagwerk van een stadsdialect. De door hem opgestelde spelling van 'de Tilbörgse taol' wordt sindsdien als de standaard beschouwd.

Het kaartsysteem waarin hij bijna tienduizend dialectwoorden bijeenbracht, bevindt zich in het Stadsmuseum. De verzameling leeft als Woordenboek van de Tilburgse Taal voort op de website CuBra (Cultureel Brabant).

In 1983 verscheen van zijn hand het boekje 'Tilburgs dialect'. De spelling-Sterenberg is bij het jaarlijkse Grôot Diktee van de Tilburgse Taol nog altijd heilig. Ook het Genootschap Onze Taal maakte regelmatig gebruik van Sterenborgs diensten. Vanaf 1987 vervulde hij tien jaar lang de Troonrede.

(Bron: Ad van Eijck en Brabants Dagblad)

40 jaar Heemkundekring 'Loon op 't Sandt'

Op 27 juni viert Heemkundekring 'Loon op 't Sandt' zijn 40-jarig bestaan met een lezing op de Kasteelweide.

Wilt u hierbij aanwezig zijn, stuur dan een email met naam en aantal deelnemers naar: secretaris@heemkundekringloonoptsandt.nl. Bellen kan ook: 06-44416825. De sluitingsdatum is 20 juni 2019.

Johannes Goropius Becanus

Ter gelegenheid van het 500e geboortjaar van Johannes Goropius Becanus wordt op zaterdag 22 juni in Hilvarenbeek een symposium georganiseerd over het leven en werk van deze geleerde. In de zestiende eeuw maakte hij onder ander naam als arts en taalkundige.

Het symposium vindt plaats in cultureel centrum Elckerlyc en is voor iedereen toegankelijk. De sprekers zijn Laurant Toorians, Toon Van Hal, Jos Swanenberg, Jan van Eijck en Bob Van Hee. De kosten bedragen € 20,00 (inclusief lunch) of € 10,00 zonder lunch. Kijk voor meer informatie op: www.elckerlyc.nu.

Agenda

Eerstvolgende lezing:	20 juni
Lezingen in 2019:	19-9, 17-10, 21-11, 14-12: Feest!
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u
Parkeren:	Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilburgis

Jaargang 49, nummer 7, september 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

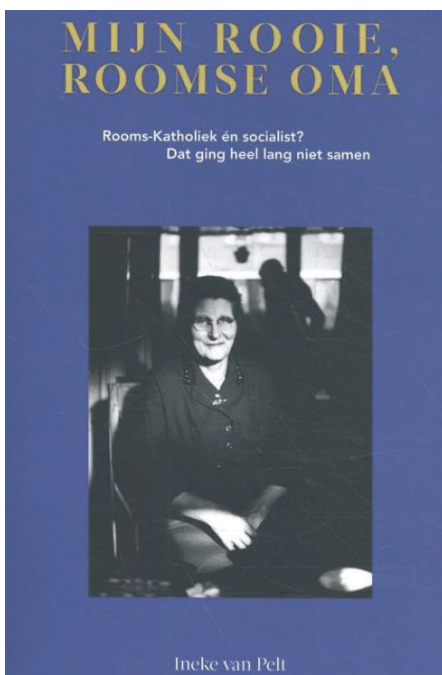
Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Mijn rooie roomse oma

Op 19 september geeft Ineke van Pelt een lezing over haar boek 'Mijn rooie roomse oma'. Het verhaal schetst de situatie van een vrouw die, wonend in het overwegend katholieke zuiden van ons land, niet alleen katholiek was maar ook socialistisch. Een complexe situatie waarin je later niet minder dan de hel wachtte.

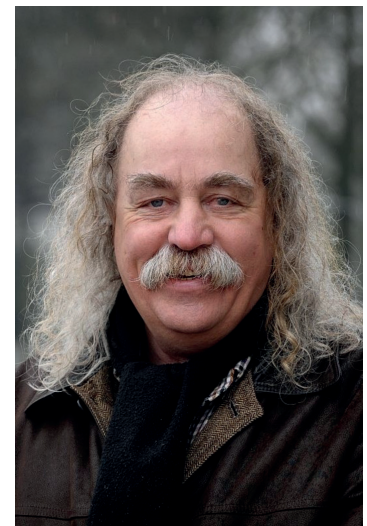
Het boek is niet alleen de geschiedenis van een katholieke vrouw die meemaakte dat het vrouwenkies-

recht werd ingevoerd, het schetst ook een beeld van de tijd dat armoede in Nederland eerder regel dan uitzondering was en er keurig binnen de door mannen geschetste lijntjes werd gekleurd. De vrouw wist haar plaats, die was goed en moest vooral ook zo blijven.

In het boek vraagt Ineke zich onder andere af hoe het kwam dat haar oma, een vrouw met ambities en een eigen mening, zich tevreden stelde met haar rol als vrouw thuis, tussen de kinderen en stoffer en blik. En waarom zoveel vrouwen aan het begin van de vorige eeuw als een kudde schapen daarin megingen. Zij neemt de lezer mee naar de tijd van huisje-boompje-beestje, die van vóór het feminisme. Maar ook een tijd waarin behoefte was aan stabiliteit, veiligheid en huiselijkheid.

Ineke van Pelt (Tilburg, 1953) studeerde filosofie aan de Universiteit van Tilburg. In 2010 debuteerde zij als schrijfster met het non-fictie boek 'Denkend aan Anna-Lisa'. Daarna volgden nog vijf boeken, 'Mijn rooie, roomse oma' is haar zevende. Eind 2019 verschijnt haar achtste boek: Jan. Buiten het schrijven houdt zij zich bezig met het geven van filosofiecurssussen.

De laatste getuigen

Na de pauze geeft Paul Spapens een voorbeschouwing op het project 'De laatste getuigen'. Dit voert hij samen uit met Caroline Evers, beiden bestuurslid van de Stichting Peerke donders.

Op 27 oktober wordt in het Peerke Donders Museum een tentoonstelling geopend waarin herinneringen van Tilburgers aan de bevrijding centraal staan. Ooggetuigen vertellen na 75 jaar eindelijk hun indringende verhalen. Alle interviews zijn op film opgenomen en delen hieruit zijn op de expositie te zien. Ook verschijnt er een boekje van 'De laatste getuigen'. Tijdens de lezing hoort u hoe dit project is aangepakt.

De vrouwen van Napoleon

DOOR: CHRIST LIBREGTS

Voorzitter Henk Veltmeijer verwelkomt gastspreker Jean de Waerheid. De voormalig lector Nederlands en politiek actieve Vlaming geeft nog regelmatig colleges in Europa. Ondanks een belangrijke vrouwenvoetbalwedstrijd en warm 'zomer'weer kon hij zeer tevreden zijn met de bijzonder grote opkomst van 45 leden en 40 niet-leden.

Bovendien is van Jean bij een eerdere lezing over Napoleon zijn uitspraak: "Ik lees niet, ik vertel" blijkbaar goed blijven hangen. De Vlaming staat garant voor een verantwoord verhaal en brengt dat met een humoristische ondertoon over naar zijn publiek. Het warme zomeravondje zorgde bovendien tijdens de pauze voor een zeldzaam ontspannen buitengebeuren op het binnenterrein van de Kazernehof.

Het hele verhaal over de 'Vrouwen van Napoleon' is uitgebreid beschreven in het door Jean uitgegeven boek van ruim honderd pagina's en alleen op deze avond tegen een gereduceerde prijs te koop. Een tip dus voor wie op de hoogte wil blijven van alle pittige weetjes en pikante details, want in dit verslag is dat uiteraard niet samen te vatten. Alleen al op de door de schrijver zelf ontworpen omslag van het boek staan ruim 40 vrouwen afgebeeld. Hiervan maken twee echtgenotes, twee keizerinnen en drie grote liefdes slechts een onderdeel uit. Zo wordt dus een heel andere kant van deze 'kleine Corsicaan' belicht, die wellicht het duidelijkst spreekt uit de ondertitel bij de lezing: "Sois belle et tais-toi!" (vrij vertaald: "Wees mooi en houd je mond!")

Familie

Het verhaal begint bij Maria Laetitia Ramolino, de stammoeder van de familie Bonaparte, die op 14-jarige leeftijd trouwt met Carlo Buonaparte. Ze krijgen dertien kinderen, van wie er acht overleven. Overigens is 'Madame Mère' op 35-jarige leeftijd al weduwe. Van haar is de uitspraak met betrekking tot Napoleon: "Pourvu que ça dure!" (Als het maar zo blijft ...!). Ze werd 85 jaar en overleefde haar zoon Napoleon zo'n

vijftien jaar. Uiteraard komen ook zijn drie zussen aan bod: Elisa ('de scherpe tong'), Pauline ('de levenslustige') en Caroline ('ambitieuze en intrigerend').

Liefdes

Het eerste liefje van de op dat moment zeventienjarige Napoleon is de acht jaar oudere Caroline du Colombier. Zijn eerste echte verloving, met Désirée Clary, verbreekt hij alweer voor de 'wondermooie' Vicomtesse de Beauharnais, de latere eerste echtgenote Josephine. De rancuneuze Désirée geeft haar prompt de bijnaam 'La Vieille'. Een eerste kennismaking van de achttienjarige Napoleon met 'une personne du sexe' dateert van 22 november 1787 en eindigt in het Parijse Hôtel de Cherbourg, op kamer nummer 9 op de derde etage. Zijn allerlaatste vriendin was hoogstwaarschijnlijk de veertienjarige Betsy Balcombe. Napoleon is dan 47 jaar oud en verblijft op Sint Helena.

EVEN AFKOELEN TIJDENS DE PAUZE.

Uiteraard valt er nog veel meer met zekerheid te vertellen over de (buiten) echtelijke activiteiten van Napoleon, vooral ook omdat hij in de periode 1804-1814 'intieme uitgaven' noteerde in een 'petite cassette'. Ruim 60 minnaressen zijn alleen al uit die notities te herleiden. Maar Napoleon noemde overspel 'lichaamsverzorging zonder liefde'. Hij wilde zeker niet door een vrouw gedomineerd worden en was ervan overtuigd dat hij niet de enige was die vrouwen niet begreep.

Een zwarte bladzijde in bronzen letters

'Bloom! Flowers & more' staat er te lezen op de vrolijke gevel van Nieuwlandstraat 5. Daarboven staat een grote B, die ongetwijfeld naar de handelswaar verwijst: bloemboeketten. Maar die B had evengoed voor Bank kunnen staan. De Tilburgsche Hypotheekbank welteverstaan.

Ooit stond deze naam in bronzen letters te lezen boven de voordeur en de twee vensters aan weerszijden daarvan. De Tilburgsche Hypotheekbank N.V. (THB) was er één met een lange historie, maar helaas ook met een beruchte nasmaak. Want in 1983 ging de bank ten onder aan wanbeleid.

Een bank die failliet gaat, dat kan eigenlijk helemaal niet. Toch had Tilburg al lang voor de bankencrises van een jaar of tien geleden, de twijfelachtige eer om na Amsterdam in de vijftiger en zestiger jaren de eerstvolgende stad te zijn waar zoiets kon gebeuren. De crisis ontstond nadat de THB in het nieuws kwam wegens vermeende witwaspraktijken en dubieuze transacties.

De relatief kleine THB werd opgericht in 1890 door onder andere Petrus Bergmans, die ook wethouder in

Tilburg was. Hij werd de eerste directeur en verstreekte hypotheek vanuit zijn huis aan het Piusplein. In de jaren dertig verhuisde de bank naar de Heuvel en begin jaren zestig naar de Nieuwlandstraat. Bij een latere verhuizing werden de bronzen letters van de gevel verwijderd en verdwenen ze in de kelder van het nieuwe pand aan de Spoorlaan.

Grove nalatigheid

Lange tijd ging het goed met de THB en in de jaren zeventig reikten de bomen

tot aan de hemel. De vastgoedprijzen schoten omhoog, echter zonder voldoende dekking. Toen eind jaren zeventig de onroerendgoedmarkt instortte, was er geen houden meer aan. Directie en commissarissen vulden het ene gat met het andere tot de FIOD binnenviel. De toenmalige directie, commissarissen en enkele notarissen werden van grove nalatigheid beschuldigd. Ook de rol van De Nederlandsche Bank stond ter discussie. Uiteindelijk hebben de schuldeisers en pandbrieftouders het grootste deel van hun tegoeden betaald gekregen.

Boven:
JAN ROSSOU MET DE
'H' EN DE 'T' VOOR
HET VOORMALIGE
PAND VAN DE
TILBURGSCHER
HYPOTHEEKBANK
IN DE
NIEUWLANDSTRAAT.

LINKS:
IN DE JAREN ZESTIG
WAS DE THB
GEVESTIGD IN DE
NIEUWLANDSTRAAT.

Van brons naar goud

Na het debacle van de Tilburgsche Hypotheekbank nam Banque de Paris et des Pays-Bas bezit van het pand aan de Spoorlaan 410. Hans van Poppel, voormalig directeur van deze bank, vond het kistje met letters, bewaarde het en schonk het onlangs aan Heemkundekring 'Tilborch'. Secretaris van de heemkundekring Jan Rossou vindt het een aardige geste: "Als je een beetje met de letters husselt kan je er 'HKK Tilborch' van maken. HKK staat voor 'heemkundekring', grappig toch? Misschien wel leuk voor ons vijftigjarig jubileum dit jaar. Dan veranderen die letters alsnog in goud."

Kort nieuws (maar wel heel veel)

Facebook

Ben jij een Facebook gebruiker? Dan ben je vast een volger van de Facebookpagina 'Heemkundekring Tilborch' of 'MoNument van de Week'. Niet? Bezoek dan snel de pagina en klik op 'Vind ik leuk'. Zo blijf jij op de hoogte van alle nieuwtjes van de heemkundekring. Vergeet niet de berichtjes te delen!

Zo zijn we onlangs gestart met een serie 'Papieren Pareltjes'. Regelmatig ontvangt Heemkundekring 'Tilborch' namelijk documenten van - soms anonieme - gevers, die de moeite waard zijn om met de kennis van vandaag nog eens te bekijken. Hierbij een voorbeeld.

Open Monumentendag

In het weekend van 14 en 15 september vinden de Open Monumentendagen plaats. Dit jaar is het thema 'Plekken van Plezier'. Zaterdag is gereserveerd voor monumenten in Berkel-Enschot, op zondag ligt de nadruk op Tilburg.

Website Monumenten in Tilburg

Er is een website in aanbouw waarop alle Tilburgse Rijks- en Gemeentelijke monumenten worden geplaatst. Deze zal voor het eerst gepresenteerd worden tijdens Open Monumentendag in de LoCHal tussen 13.00 en 16.30 uur.

Studiedag religieus erfgoed

In de Hasseltse kapel in Tilburg wordt op donderdag 12 september 2019 een congres gehouden over het behoud van religieus erfgoed. Het congres begint om 10.00 uur en eindigt om 15.00 uur. Deelname en lunch zijn gratis. Aanmelden via hennievanschooten@home.nl.

Nieuwsbrieven

Brabant Remembers verzamelt bijzondere en inspirerende verhalen over de Tweede Wereldoorlog. Abonneer je op de nieuwsbrief via www.brabantremembers.com/overons.

Ook Erfgoed Brabant brengt maandelijks een interessante nieuwsbrief uit (www.erfgoedbrabant.nl/nieuws/).

Voor de nieuwsbrief van Brabants Heem stuur je een e-mail naar: tjeuvanras@brabantsheem.nl.

Brabantse Erfgoedprijs

Op donderdag 7 november wordt de winnaar van de Brabantse Erfgoedprijs bekend gemaakt. De feestelijke Award Ceremony vindt plaats tijdens een avondvullend programma in DePetrus, Heuvel 2 in Vught.

Nationale archeologiedagen

Op vrijdag 11 en zaterdag 12 oktober organiseert de gemeente Tilburg de Nationale Archeologiedagen. Op zondag 13 oktober organiseren de gezamenlijke heemkundekringen van Midden-Brabant een archeologische inloopmiddag. Deze vindt in "In den Uilenhoek", Weteringstraat 17A in Loon op Zand, van 13.00 tot 17.00 uur. De toegang is gratis.

Dag van de Brabantse Volkscultuur

Op zaterdag 2 november vindt in 'Ons Koningsoord', het voormalige Trappistenklooster in 'Berkel-Enschot, de jaarlijkse 'Dag van de Brabantse Volkscultuur plaats. Het thema dit jaar is 'Gemengd vermaak' en omvat een drietal lezingen over dit onderwerp.

Werkgroep Monumenten

Stedekestraat 46-48

De werkgroep heeft een verzoek ingediend om de panden Stedekestraat 46-48 op de gemeentelijke monumentenlijst te plaatsen. De panden vertegenwoordigen de geschiedenis van de wijnhandel in Tilburg en verdienen een beschermende status.

Nationale archeologiedagen

Op vrijdag 11 en zaterdag 12 oktober organiseert de gemeente Tilburg de Nationale Archeologiedagen. Op zondag 13 oktober organiseren de gezamenlijke heemkundekringen van Midden-Brabant een archeologische inloopmiddag. Deze vindt in "In den Uilenhoek", Weteringstraat 17A in Loon op Zand, van 13.00 tot 17.00 uur. De toegang is gratis.

Groeten uit Berkel-Enschot

Stichting Straat, Factorium Podiumkunsten en Stadsmuseum Tilburg organiseren van 6 september t/m 6 oktober 2019 het cultureel evenement 'Groeten uit Berkel-Enschot'. Met tal van activiteiten gebaseerd op bewonersverhalen, de geschiedenis van Berkel-Enschot en bijzondere locaties. Petra Robben en Berry van Oudheuden schreven speciaal hiervoor het boekje 'Groeten uit Berkel-Enschot'. Kijk voor meer info op: www.groetenuitberkelenschot.nl.

einde van de derde eeuw werden 360 legionairs van het Romeinse leger vermoord, omdat ze weigerden dienst te verrichten voor de Romeinse afgoden. Onder hen Victor van Xanten, die samen met zijn kompaan begraven werd net buiten de plaats. Op hun graf werd eerst een kapel opgericht. In de zesde eeuw kwam daar een stenen gebedsruimte bij en in 752 volgde een Karolingische kerk met rechthoekig koor met stift (een afgescheiden gedeelte).

In 1263 werd de eerste steen gelegd voor de Dom en daarna is er steeds bijgebouwd.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de Dom zeer zwaar beschadigd en is daarna zorgvuldig herbouwd. In 1966 was deze herbouw voltooid. De gidsen vertelden veel over het rijke interieur met de vele altaren.

De weergoden waren ons gunstig gezind met mooie opklaringen. Rond half elf kwamen we bij het archeologische park aan en werden we met koffie en oma's koek ontvangen in de gereconstrueerde herberg. Twee deskundige gidsen begeleidden hun groepen door het park en vertelden over de geschiedenis van deze locatie.

Op deze plek lag vroeger de Romeinse stad Colonia Ulpia Traiana, aan de noordkant van het stadje Xanten. Het park ligt dus bovenop de resten van deze oude Romeinse stad, gesticht rond het begin van de jaartelling en voor het eerst veroverd door de Franken in 260 na Christus. In het jaar 275 werd de stad verwoest en vluchtte de bevolking. Daarna werd het een steengroeve voor deze streek. De Dom in de stad is met stenen uit deze groeve gebouwd.

In 1935 werd het amfiteater (voor de 10.000 inwoners) ontdekt. Dit is nog steeds te zien. In 1970 dreigde opnieuw versterking voor de aanleg van een vrijetijdspark. Men besloot destijds dat er een archeologisch park moest komen met systematische opgravingen en reconstructies. In 1977 werd het eerste

deel van het park geopend. Onder de gereconstrueerde haventempel waren de oude resten nog te zien.

Rond één uur was er in de herberg een goed warm buffet. Voor het middagprogramma werden we in de Dom verwacht, slechts een paar honderd meter lopen. Twee gidsen wachtten ons al op in de Dom, een gebouw met een zeer lange geschiedenis. Aan het

Na de kerk volgde een rondgang door het stadje met (olie)molen en stadspoort, waarna we op het stadsplein eindigden. Onder het genot van een drankje konden we het verhaal laten bezinken. Na de broodmaaltijd in Escharen werden Jan, Marianne en Theo hartelijk bedankt voor de organisatie van deze vlekkeloos verlopen excursie.

De wijzers van het Goirke

DOOR: THEO VAN ETEN

Jarelang lagen de koperen wijzers van de Goirkese kerk weg te stoffen op een Tilburgse zolder. De bouwvakker die ze ooit van de toren verwijderde en vervolgens in beheer nam, kon er - ondanks herhaaldelijke verzoeken van zijn zoon - geen afstand van doen. Pas op zijn sterfbed gaf hij toestemming om de wijzers terug te bezorgen op de plek waar ze thuishoren. Op vrijdag 19 juli was het moment daar en nam pastoor Frank Lemmens van de parochie Peerke Donders ze officieel in ontvangst.

Het langwerpige, in een blauwe plastic zak verpakte voorwerp, dat Hans van Halderen meebrengt, verradt niet direct een kostbare inhoud. Toch blijkt hij twee unieke objecten bij zich te hebben: de honderdtachtig jaar oude originele wijzers van de Goirkese kerk.

De relikwieën dienden ooit als asbak in de huiskamer van de familie Van Halderen. “Ze lagen op zijn kop op tafel, mijn vader had er zelfs een houdertje voor zijn sigaret op gemonteerd”, lacht Hans.

Na enige tijd raakte de ‘asbak’ in onbruik en verdwenen de wijzers voor vele decennia naar de zolder van de familie Van Halderen. Hans stelde meerdere malen voor om ze terug te geven aan het kerkbestuur: “Mijn vader heeft lang getwijfeld of ze wel een goede bestemming zouden krijgen. Maar kort voor zijn overlijden dit voorjaar ging hij alsnog akkoord. Een goed besluit, hier horen ze thuis.”

Ze verdeelden de wijzers en cijfers

De Goirkese kerk was in 1839 de tweede Tilburgse parochiekerk, na die van het Heike. Voor die tijd moesten de gelovigen het doen met een oude schuurkerk uit 1724. De nieuwe kerk werd gebouwd in waterstaatstijl en was de eerste neogotische kerk van Nederland. De voorgevel werd bekroond met een koepeltje, dat in de volksmond ‘de peperbus’ werd genoemd. In 1903 werd deze peperbus vervangen door

een meer eigentijdse spits, die in 1966 weer werd gesloopt. Daarbij werden de drie wijzerplaten aan de voorzijde verwijderd. Hans’ vader was hier als bouwvakker bij betrokken.

Hans: “Volgens mijn vader werden de meeste spullen gewoon weggegooid, dat kan je nu niet meer voorstellen. Gelukkig hebben ze een van de wijzerplaten in veiligheid kunnen brengen. Mijn vader ontfermde zich over de wijzers, zijn collega over de cijfers. Waar die gebleven zijn, is mij helaas niet bekend, net als de andere twee wijzerplaten. Het zou mooi zijn als die ook nog terecht komen.”

Oude functie terug?

Hoogstwaarschijnlijk dateren de wijzers uit 1839, het jaar waarin de kerk gereedkwam. Peter van Gestel, die samen met zijn broer Theo al 45 jaar betrokken is bij het beheer van het kerkgebouw, weet wel wat er met de wijzers zou moeten gebeuren: “Ze komen sowieso in ons museumje. Maar eigenlijk horen ze in de kerk thuis. Met een uurwerk eraan gekoppeld zodat ze hun oude functie weer terugkrijgen.”

Agenda

Eerstvolgende lezing: 19 september

Lezingen in 2019: 17-10, 21-11, **14-12: Feest!**

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Parkeren: Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:

www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 49, nummer 8, oktober 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Vooruitblik op de lezing van 17 oktober Tussen Apocalyps en Armageddon

Wat waren de oorzaken en gevolgen van opkomende politieke stromingen waarvan de ideologieën mijlenver uiteen liepen? Het mag een wonder heten dat Europa zich na de Tweede Wereldoorlog zo snel oprichtte en dat we nu al zo'n 75 jaar in vrede en welvaart leven.

Over de spreker

De lezingen van Jan Pieter Six (1948) kunnen zich stevast verheugen in een zeer hoge opkomst. Eerder verzorgde hij presentaties over de Slag bij Waterloo en het ontstaan van de Eerste Wereldoorlog. Six werkte jarenlang in de verzekeringswereld, onder andere bij Interpolis in Tilburg. Sinds 2010 is hij adviseur in duurzaamheid voor bedrijven.

Op 17 oktober kunt u luisteren naar een lezing over het ontstaan van de Tweede Wereldoorlog. Jan Pieter Six legt uit hoe de gevolgen van de Great War en het Verdrag van Versailles aanleiding waren voor een catastrofe die zijn weerga niet kende. Speciale aandacht gaat hierbij uit naar Duitsland, Centraal- en Oost-Europa, de politieke ideologieën en de grote depressie van 1929.

Dit nooit meer! Zo dacht men na de Eerste Wereldoorlog, de grootste catastrofe die de mensheid ooit had meegemaakt.

Toch brak slechts 21 jaar later de Tweede Wereldoorlog uit. Deze bleek nog véél gruwelijker, met wereldwijd 72 miljoen omgekomen militairen en burgers.

Europa gleed van de Apocalyps in 1918 naar Armageddon, het einde der tijden.

Wat ging er mis tijdens de vredesbesprekingen in Parijs in 1919? Waarom kon er na de Great War geen duurzame vrede ontstaan? Wat gebeurde er tijdens het Interbellum met zijn 'roaring twenties'?

Terugblik lezing Ineke van pelt Rood en Rooms

De oma van Ineke van Pelt leefde in een heel andere tijd dan nu. Het vrouwenkiesrecht was nog maar kort geleden ingevoerd en vrouwen gingen langzaam meedoen in de maatschappij.

Na onze nieuwe grondwet van 1848 groeide de secularisatie en het katholicisme in Nederland. Rond 1900 was Nederland verzuild en Tilburg was een Rooms-katholiek bolwerk. Dat ging niet samen met de socialisten, 'die Rooien van de SDAP (de voorloper van de PvdA). Zij kregen 'het schuifje' als ze gingen biechten.

Broodroof

Hoewel ze uit een rood nest kwam, had Oma toch ook steun aan het katholieke geloof, dat weliswaar vol zat met angsten zoals hel en verdoemenis. Sombere gedachten waren zondig. Sober en zuinig leven ging boven genieten en uitbundig leven. De clerus en de fabrikanten hadden de macht. De arbeid van vrouwen zouden broodroof zijn voor de mannelijke arbeiders.

Bart van Pelt

Oma ging als 14-jarig meisje in Breda dienen en trouwde daarna met Opa, Frans van Pelt. Die werkte bij het Spoor in de wieldraaij. Het gezin leefde zuinig van een karig weekloon. Luxe was het vrije reizen van het Spoor, waar zelfs eenmaal een Lourdesreis mee gemaakt werd. Bart van Pelt was een volle neef, ook een uit het rode nest. Het was leerzaam de oma van Ineke te hebben leren kennen in haar tijd en in de Tilburgse situatie.

Terugblik lezing Paul Spapens Tilburg 75 jaar bevrijd

Op 27 oktober viert Tilburg 75 jaar bevrijding. Dit zal de belangrijkste bevrijdingsviering gaan worden waar nog oud-strijders bij aanwezig zullen zijn. Paul bereidt een tentoonstelling voor die in het Peerke Donders Paviljoen zal plaatsvinden. Dat is niet geheel toevallig, de Tilburgse bevrijding viel op de verjaardag van Peerke.

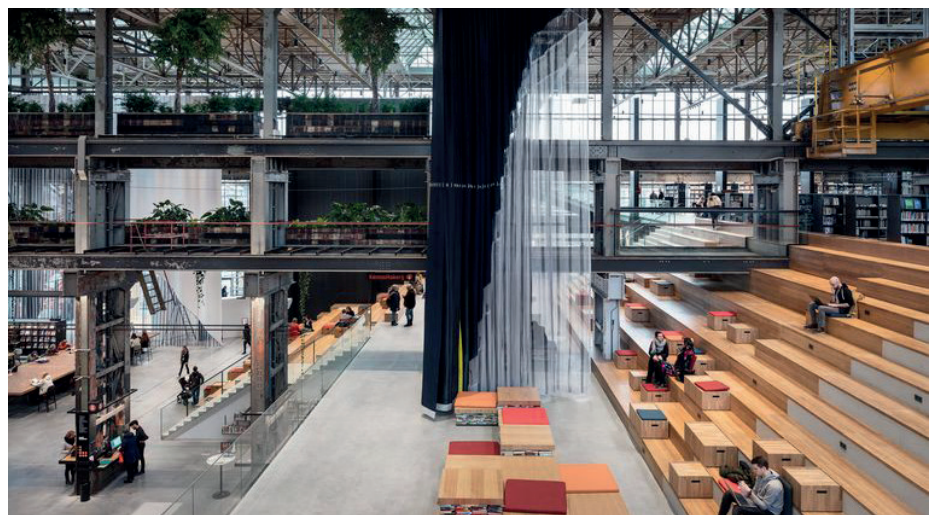
Op deze tentoonstelling zijn nieuwe foto's te zien van de bevrijding en oude foto's zijn opnieuw ingekleurd. Centraal staan de verhalen van dertien Tilburgers die de bevrijding zelf meegemaakt hebben.

Over deze laatste getuigen is een documentaire gemaakt die dan ook voor het eerst te zien zal zijn.

Na de bevrijding zijn er ook nog slachtoffers gevallen, zoals bij de V1 bom op Mariëngaarde (22 doden) en in de Talmastraat, waarvan de slachtoffers op het kerkhof van het Goirke begraven zijn. Er is ook een speciale website voor alle informatie. Het belooft een gedenkwaardige Bevrijdingsdag te worden.

Luidklokken in de LocHal Klok en klepel

Namens werkgroep De Torenklok heeft Peter van Gestel het voor elkaar gekregen om een luiddklok te plaatsen in de LocHal.

Het idee is om half november een opstelling te plaatsen die bestaat uit een klok van 65 kilo met een grote oranje klepel van maar liefst 1 meter 80. Daarnaast komen er drie kleine klokjes in een klokkenstoel. Het geheel wordt omlijst met twee banners met teksten en foto's, vier vlaggen en de mogelijkheid

om filmpjes te bekijken.

De klok is een van de weinige klokken die aan de 'stille klokkenroef' heeft kunnen ontsnappen. Tijdens de Tweede Wereldoorlog diende zij als alarmklok, één van de slechts zeven klokken die niet door de Duitsers werden gevorderd. De klepel is afkomstig van de grootste klok die ooit in een Tilburgse toren hing. De oranje kleur staat voor het Oranjegevoel ten tijde van de bevrijding.

Al met al een knap staaltje werk!

Feestprogramma 14 december

50 jaar heemkundekring 'Tilborch'

Op 19 december 2019 bestaat Heemkundekring 'Tilborch' precies 50 jaar. Zoals u allen heeft gemerkt laten wij deze bijzondere gebeurtenis niet ongemerkt aan ons voorbij gaan. Al ruim een jaar is de feestcommissie druk in de weer om voor jullie allen een onvergetelijke dag te organiseren.

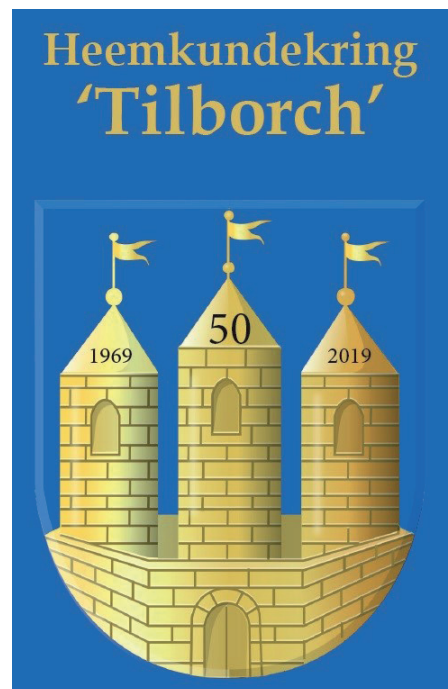
Wij vieren dit heuglijke feit op zaterdag 14 december in het Regionaal Archief Tilburg. Er is een dag- en een avondprogramma. Het dagprogramma is voor iedereen toegankelijk. Het avondprogramma is alleen voor de leden en genodigden bedoeld.

Het is voor de organisatie van groot belang om te weten hoeveel leden naar de feestavond komen. Daarom worden

jullie verzocht om aan onze secretaris, Jan Rossou, kenbaar te maken of jullie die avond aanwezig zullen zijn. Dat kan per e-mail, telefonisch of mondeling tijdens een lezingavond. Na aanmelding ontvang je van ons een uitnodiging.

Wij hopen jullie allen op 14 december te mogen verwelkomen.

Het bestuur.

Middagprogramma

Tijd	Activiteit
14.00	Opening middagprogramma
14.00 – 17.00	Divers programma: <ul style="list-style-type: none">- Elckerlyc speelliederen- Wapenfeiten van een 50-jarige (Powerpoint presentatie)- Promotiefilm- Tentoonstellingen, workshops, informatie stands door verschillende verenigingen, stichtingen en leden
14.15 – 15.00	Lezing: 'Het ontstaan van Heemkundekring 'Tilborch' door Ineke Stroucken
14.30 – 15.30	Rondleiding door de kelders van het RAT (maximaal 15 personen)
15.30 – 16.15	Lezing: 'de Tilburgse identiteit' door Paul Spapens
16.00 – 17.00	Rondleiding door de kelders van het RAT (maximaal 15 personen)
17.00	Sluiting middagprogramma

Avondprogramma

Tijd	Activiteit
19.30 – 19.55	Inloop
19.30 – 19.55	Optreden trio John Desmares
19.55 – 20.00	Openingslied 'Tilburg'
20.00 – 20.10	Opening feestavond, verwelkomen genodigden en uitbrengen Proost
20.10 – 20.45	Optreden trio John Desmares
20.45	Presentatie boek '50 jaar Heemkundekring 'Tilborch'
20.50	Toespraak lid college van B&W
20.55	Toespraak vertegenwoordiger Brabants Heem
21.00 – 21.15	Tilburgse typetjes
21.15 – 22.15	Optreden trio John Desmares
22.15	Sluiting avondprogramma

Unieke verzameling Brabant Collectie

De Brabant Collectie bestaat uit duizenden boeken, tijdschriften, prenten, kranten, foto's, handschriften, kaarten, et cetera.

Op dinsdag 29 oktober kunt u deze bijzondere verzameling bezoeken. Het accent ligt daarbij uiteraard op Tilburg.

De collectie mag zich jaarlijks verheugen in zo'n 100.000 bezoeken. Een groot aandeel daarvan betreft een digitaal bezoek. Voor gerichte vragen, bijvoorbeeld over bijzonder materiaal, verdient een bezoek op locatie zeker de voorkeur. En dat bijzonder materiaal komt zeker aan de orde.

Aanmelden

Er kunnen maximaal 30 personen terecht, die in twee groepen van vijftien rondgeleid zullen worden. Vol is dus echt vol. Heeft u interesse, meld u dan uiterlijk voor 21 oktober, aan via: advaneijck@hotmail.com of telefonisch via 013 – 54 35 960.

Aanvang

U gaat op eigen gelegenheid naar de campus van Tilburg University. We verzamelen bij het bibliotheekgebouw, waar we als GROEP naar binnen gaan. Iets na 13.15 uur worden we verwacht voor aanmelding aan de balie. De introductie en rondleiding nemen 1,5 uur in beslag.

Wij wensen alle deelnemers een prettige en leerzame middag!

De toegang is GRATIS.

Jan Sikkers, Organisator Excursies

Schrijfwedstrijd Liefde is 't skonste um te hebbe

Op zondag 14 juni 2020 wordt in Lieshout (gemeente Laarbeek) voor de veertiende keer het Brabants Dialecten-festival georganiseerd. Traditiegetrouw is aan dit festival een schrijfwedstrijd verbonden.

Het thema van de schrijfwedstrijd is dit keer: 'Liefde is 't skonste um te hebbe'. De wedstrijd wordt georganiseerd door

de Stichting Brabants Dialectenfestival in samenwerking met de Stichting Erfgoed Brabant. Er kunnen verhalen, gedichten en liedteksten ingestuurd worden, mits ze gebaseerd zijn op het genoemde thema en geschreven zijn in het eigen Brabantse dialect.

Wil je meedoen, stuur dan je verhaal, gedicht of liedtekst voor 1 maart 2020 naar: Stichting Brabants Dialectenfestival, p.a. Dorpsstraat 75, 5737 GB Lieshout. Of naar: secretariaat@brabantsdialectenfestival.nl. Vermeld daarbij: schrijfwedstrijd

Voor het reglement zie: www.brabantsdialectenfestival.nl.

Agenda

Eerstvolgende lezing:	17 oktober
Lezingen in 2019:	21-11, 14-12: Feest!
Locatie:	Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75
Aanvang:	20:00u
Parkeren:	Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 49, nummer 9, november 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

www.heemkundekringtilburg.nl

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

Vooruitblik op de lezing van 21 november

Paulus van Haestrecht: een Zuid-Hollandse edelman in Brabant

Op 21 november geeft historicus Lauran Toorians een lezing over Landschapspark Pauwels. Dit van oorsprong oeroude bekenlandschap kent een geschiedenis die teruggaat tot de prehistorie. Ruime aandacht zal er zijn voor de naamgever van dit gebied: Paulus van Haestrecht. Deze edelman was in de 14e eeuw van regionaal belang en liet zijn sporen ook in het Tilburgse achter.

LOON OP ZAND, 1387 - In de ridderzaal van haar kasteel ontvangt hertogin Johanna van Brabant de heer van Loon op Zand, Pauwels van Haestrecht. Zij heeft dringend geld nodig en vraagt de rijke edelman om een lening.

Als onderpand schenkt zij hem de dorpen Drunen, Tilburg, Goirle, en de 'Tol van Venloon'. Namens de hertogin waakt Pauwels over de woeste gronden in het gebied, waar vooral boeren, ambachtslieden en turfstekers wonen.

Landschapspark Pauwels

Of het werkelijk zo gegaan is weten we niet, maar feit is wel dat Pauwels een belangrijke machthebber werd in Midden-Brabant. Momenteel staat

Landschapspark Pauwels 'in the picture'. Met moderne hulpmiddelen wordt de bezoeker uitgenodigd kennis te maken met de vele historische en hedendaagse pareltjes in het gebied. Enkele voorbeelden zijn het Witte kasteel van Loon op Zand, de oude turfvaart en het voormalige kasteel van Tilburg.

Lauran Toorians

Als historicus en taalkundige heeft Lauran Toorians zijn sporen verdiend. Op het snijvlak van beide vakgebieden is hij ook keltoloog. Als zodanig publiceert hij op diverse terreinen. Toorians is lid van de redactie van het Noordbrabants Historisch Jaarboek en van de boekenreeks van de Stichting Zuidelijk Historisch Contact.

Als journalist is hij lid van de redactie van Brabant Cultureel (www.brabantcultureel.nl).

GEZOCHT

WAT

Lid van Heemkundekring 'Tilborch' die in het bezit is van het diploma 'Sociale Hygiëne'.

WAAROM

Onze huiscateraar gaat per 1 januari 2020 stoppen met het schenken van koffie/thee voorafgaand aan - en fris/bier/wijn tijdens de pauze van onze lezingen.

Wij moeten dus op zoek naar een alternatief. Een van de opties is om deze faciliteit zelf te verzorgen. Voor het schenken van alcoholische drank is het echter verplicht dat twee mensen binnen de vereniging in het bezit zijn van het genoemde diploma. Deze hoeven overigens niet op de avond zelf aanwezig te zijn.

JA?

Ben jij in het bezit van zo'n diploma? Meld je dan bij onze secretaris. Wij zullen je op de hoogte houden van de verdere gang van zaken.

14 december: dag vol festiviteiten

50 jaar Heemkundekring 'Tilborch'

Op 10 december 1969 werd de Vereniging Heemkundekring "Tilborch" opgericht. Dat betekent dat onze vereniging op 10 december van dit jaar maar liefst 50 jaar bestaat!

Deze bijzondere mijlpaal willen wij uiteraard niet ongemerkt laten passeren. Daarom staat

zaterdag 14 december

bol van de feestelijke activiteiten. Deze zullen plaatsvinden in het

**Regionaal Archief Tilburg
Kazernehof 75 in Tilburg.**

De festiviteiten vinden plaats in de namiddag en avond.

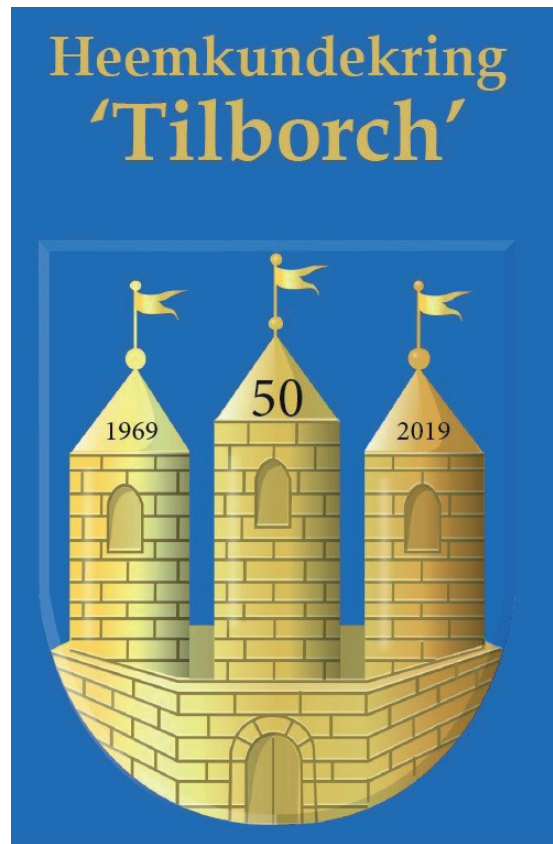

FOTO: MARLOES COPPES

Poubelle, Peerke Donders en Antecedentia. Deze instanties en verenigingen zullen workshops geven en informatiestands inrichten.

Daarnaast zullen ook leden van Heemkundekring 'Tilborch' hun verzamelingen tentoonstellen. Bezoekers krijgen inzage in (onder andere) verzamelingen bidprentjes, Mariakaarten, bewerkte (granaat)hulzen en oude Ansichtkaarten.

Voor alle Tilburgers

Een speciale feestcommissie heeft zowel voor leden van de heemkundekring, als voor de hele Tilburgse bevolking een leuk en interessant programma in elkaar gezet.

De namiddag is bedoeld voor alle Tilburgers. Zij kunnen dan zien en horen wat de stad haar inwoners zoal te bieden heeft op cultureel en maatschappelijk gebied. Bezoekers kunnen kennis maken met de activiteiten van diverse organisaties, zoals de Fraters van Tilburg, de Stadsgidserij, het Stadsmuseum, Stichting La

Lezingen en rondleidingen

Om 14.15 uur zal Ineke Strouken een lezing geven met als titel 'Het ontstaan van de heemkundekring'. Om 15.30 uur geeft Paul Spapens een lezing over de Tilburgse identiteit.

Ook kunnen bezoekers deelnemen aan een rondleiding door de kelder van het archief. Er zullen twee rondleidingen worden verzorgd, die elk een half uur duren. Deze starten om 14.30 uur en 16.00 uur. Er kunnen maximaal 15 personen per rondleiding mee. Geïnteresseerden moeten zich hiervoor bij binnenkomst aanmelden.

Muziek, foto's en film

Gedurende de hele middag worden de activiteiten opgeluisterd met live muziek en PowerPoint presentaties. Ook zal de nieuwe promotiefilm van de heemkundekring te zien zijn.

Feestavond

De avond is gereserveerd voor leden en genodigden. De feestavond start om 19.30 uur met een 'inloop', waarna onze voorzitter om 20.00 uur de officiële opening zal verrichten met een 'Prosit'. De bedoeling is om de festiviteiten rond 22.15 uur te beëindigen.

De gehele avond zal, net als de middag, omringd zijn met live muziek. Het alom bekende trio John Desmares zal dit verzorgen. Uiteraard zullen de bekende hapjes en drankjes niet ontbreken. Diverse organisaties uit het erfgoedveld houden toespraken en ook kun je deelnemen aan een speciale kenniskwis over de historie van Tilburg. Hieraan is een leuke prijs verbonden.

Jubileumboek en film

Ter gelegenheid van deze mijlpaal is een speciaal jubileumboek samengesteld en met het oog op de toekomst is een promotiefilm gemaakt. Zowel het boek als de film zullen tijdens deze avond worden gepresenteerd.

Graag aanmelden!

Het is voor de organisatie van groot belang om te weten hoeveel leden naar de feestavond komen. Meld je daarom aan bij onze secretaris, Jan Rossou. Dat kan per e-mail (janrossou@gmail.com), telefonisch (013 - 53 62 566) of mondeling tijdens een lezingavond. Na je aanmelding ontvang je van ons een uitnodiging. Uiteraard hopen wij op deze avond vele leden te kunnen verwelkomen! Ben jij er ook bij?

Terugblik op de lezing van 17 oktober

Tussen Apocalyps en Armageddon: het Interbellum

“Als de vorige eeuw ons iets geleerd heeft, is het dat vrijheid geen vanzelfsprekendheid is, maar een opdracht.” (Jan Pieter Six)

Meer nog dan het verhaal zelf, zijn het de interpretaties die de lezingen van Jan Pieter Six zo interessant maken. Dat doet hij onder andere aan de hand van ‘lessons learned’ en regelmatig strooit hij met persoonlijke meningen die hij in mooie woorden samenvat. Een lezing door deze markante verteller is dan ook veel meer dan de som der delen.

De wereldgeschiedenis is een notendop, zo zou je het verhaal over het interbellum, de periode tussen de twee wereldoorlogen kunnen samenvatten. De aanloop en directe oorzaken van de enorme catastrofes die we nu kennen als Eerste en Tweede Wereldoorlog, vormen een blauwdruk voor veel mondiale problemen in onze tijd. Regelmatig legt Six de link met de huidige problematiek in Turkije, het al dan niet moeten opschroeven van het nationale defensiebudget of de stakende boeren in Nederland. Aan de hand van wat we geleerd hebben in het verleden, zouden we die problemen toch het hoofd moeten kunnen bieden, aldus Six.

Maar de praktijk is – en was weerbarstig. Zo bleek ook na 11 november 1918, de dag dat na vier jaar oorlogsendende een wapenstilstand inging. ‘Dit nooit meer’ was de algemene stemming, hoewel er ook sceptici waren die voorspelden dat deze vrede maximaal twintig jaar zou standhouden. En zij kregen nog gelijk ook. Hoe heeft dat kunnen gebeuren? Wat ging er mis? Waarom kon er geen duurzame vrede tot stand worden gebracht? Dat waren de centrale vragen van deze lezing.

The winner takes it all

Samenvattend kwam het er volgens Six op neer dat de individuele landsbelangen voorrang kregen boven het gezamenlijk belang. “Dat speelt vandaag de dag ook weer. Sommige landen willen hun autonomie behouden. Neem Amerika of de Brexit. Een typisch geval van eilandmentaliteit.” Na de Eerste Wereldoorlog was Europa moreel, economisch en financieel failliet.

Amerika kwam redelijk ongeschonden uit de strijd maar liet Europa zelf de brokstukken oprapen. De gevolgen waren desastreus. In plaats van democratieën ontstonden er in Europa overall radicale stromingen als nationalisme, communisme, fascisme en nazisme: "Een giftig mengsel van sociaal darwinisme en eugenetica". De beoogde bescherming van miljoenen minderheden mislukte faliekant met als gevolg: discriminatie, uitsluiting, oorlog, deportaties en genocide. Bovendien leidde de onterechte vernedering van Duitsland bij het 'Dictaat van Versailles' tot de opkomst Hitler. "The winner took it all", was dan ook de conclusie. "En het echec was compleet."

Schuldvraag

"Dat de oorzaak van de Eerste wereldoorlog in Duitsland lag, is helder. Maar het collectieve falen van de grootmachten in de aanloop er naartoe was misschien wel een veel belangrijkere oorzaak. Achteraf kunnen we zelfs stellen dat deze oorlog niet was uitgebroken, als Engeland op tijd 'kleur had bekend'. Dat wil zeggen: openlijk had uitgesproken dat zij de geallieerde zouden ondersteunen." Maar ook tijdens de vredesbesprekingen kwamen de 'grote drie' (Frankrijk, Engeland en Amerika) er niet uit. Bovendien zat een andere overwinnaar, Rusland, niet aan de onderhandelingstafel. En bovenal: de verliezer, Duitsland, werd aan zijn lot overgelaten. De schuldvraag werd volledig bij dit land gelegd, vrijwel alle bezittingen werden de Duitsers ontnomen en een enorme schuldenlast werd bij hen neergelegd.

Dolkstootlegende

Naast de enorme frustraties die dit met zich meebracht voor de Duitse bevolking, speelde de zogenaamde 'dolkstootlegende' een belangrijke rol. Deze houdt in dat niet het Duitse leger de oorlog heeft verloren, maar Duitsland zou ten onder zijn gegaan aan binnenlandse problemen en aan agitatie door joden, socialisten en communisten. Het waren allemaal verraders. Deze opvatting speelde een belangrijke rol in de naoorlogse Duitsland. Zij vormden in combinatie met een aantal andere factoren, waaronder de opkomst van het sociaal darwinisme met zijn beruchte rassentheorie, de aanleiding tot de Tweede Wereldoorlog.

Roaring Twenties

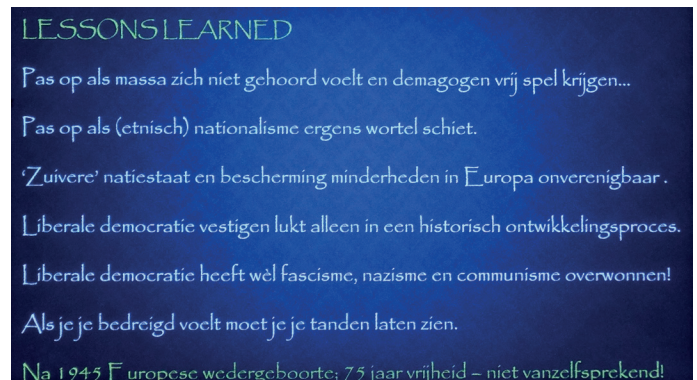
Gelukkig is er ook een positief element te melden tijdens het interbellum. Kunst, wetenschap en cultuur bloeien als nooit tevoren. Hubble ontdekt dat het melkwegstelsel slechts een van velen is. James Joyce schrijft zijn beroemde Ulysses en Georges Gershwin zijn Rhapsody in Blue. De opkomst van het dadaïsme, het surrealisme, bauhaus, Marlène Dietrich, jazz and blues. "Tijdens deze 'roaring twenties' wordt Berlijn het centrum van moreel verval in Europa. De enorme hoeveelheid bordelen zijn een goed voorbeeld van juiste marktwerking."

Politiek als religie

De Wall Street Crash maakte hier echter abrupt een einde aan. De samenleving gleed in snel tempo af en leidde tot bedenkelijke regimes met types als Hitler en Stalin aan het hoofd. Beide leiders waren uit op een nieuwe wereldorde, die zij probeerden te realiseren met behulp van grote veiligheidsdiensten en een enorm propaganda-apparaat. Politiek werd een religie, met de film 'Triumph des Willens' van Leni Riefenstahl als saillant voorbeeld. Straffeloos demilitariseerde Hitler het Rijnland, bouwde een enorm leger op, zorgde voor de Anschluss van Oostenrijk en annexeerde het Sudetenland. Pas met de inval van Polen vergaloppeerde hij zich.

Lessons learned

Tenslotte waagt Six zich aan zeven lessen die we zouden moeten trekken uit de geschiedenis. In de hoop dat we daar vandaag de dag van leren:

Hier en daar geeft Six nog een persoonlijke aanvulling om een en ander te duiden:

"Punt 1: Wat gebeurt er als de massa niet gehoord wordt en demagogen vrij spel krijgen? Neem als voorbeeld de stakende boeren..."

Punt 3: een 'zuivere' natiestaat en effectieve bescherming van minderheden blijkt onverenigbaar. Ik wil geen namen noemen in het huidige politieke landschap...

Punt 6: als je bedreigd wordt moet je je tanden laten zien. Mensen, we moeten nu dus écht iets met die defensie. Want op Trump hoeven we niet te rekenen."

"Tot zover. Dit was de eerste keer dat ik deze lezing hield. Jullie waren fijne proefkonijnen."

Modernisering Heemkundekring ‘Tilborch’

Al geruime tijd werkt het bestuur van Heemkundekring Tilborch aan het toekomstbestendig maken van onze vereniging. Hierna geven wij uitleg van de voortgang van dit proces.

Projectgroep

In 2018 is een projectgroep ‘Modernisering heemkundekring’ in het leven geroepen. Het doel van deze projectgroep was om met voorstellen te komen om de heemkundekring bestaansrecht voor de toekomst te geven. Een belangrijke eerste stap hiervoor is om nieuwe en jongere leden aan te trekken.

Nieuwe naam en logo

Uit diverse onderzoeken en uit ervaringen van andere heemkundekringen blijkt dat de jongere generatie zich niet aangetrokken voelt tot een vereniging die zich ‘heemkundekring’ noemt. Vrijwel alle heemkundekringen kampen met dit probleem. Woorden als ‘heemkunde’ en ‘kring’ worden als oubollig en elitair ervaren. De jongere generatie heeft vaak geen idee wat de woorden betekenen.

Dat geldt, weliswaar in mindere mate, ook voor de toevoeging ‘Tilborch’. Een – al dan niet terecht – vooroordeel blijft hierdoor in stand.

Bij een deel van diezelfde generatie bestaat echter wel degelijk interesse voor erfgoed, hoewel de beleving ervan heel anders kan zijn.

Voorstel

De meerderheid van het bestuur vindt dat een nieuwe naam en een bijpassend logo een eerste stap kunnen zijn in de lange weg naar modernisering. De discussie hierover is gaande en we willen niet over één nacht ijs gaan. Wel zal het bestuur tijdens de Algemene Ledenvergadering van februari 2020 met een voorstel voor een nieuwe naam en logo komen. De leden beslissen uiteindelijk of het voorstel wordt aangenomen.

Gevestigde naam

Een argument om de naam niet te veranderen, is het feit dat ‘Heemkundekring Tilborch’ inmiddels een begrip is geworden binnen de gemeente Tilburg. We zijn immers

een club waar terdege rekening mee gehouden dient te worden. Een naamsverandering zou mogelijk afbreuk kunnen doen aan deze sterke positie. Die overweging snappen wij heel goed. Daarom zullen wij helder communiceren dat de gemeente nog steeds met dezelfde gesprekspartner van doen heeft.

Daarnaast zullen we in onze schriftelijke communicatie nog steeds de oude naam van de heemkundekring blijven noemen. Bijvoorbeeld: ‘<nieuwe naam>, voorheen Heemkundekring Tilborch’.

Communicatietraject

Op weg naar een nieuwe, sterke heemkundekring is jouw mening belangrijk. Mocht je daarom iets kwijt willen over de voorgenomen naamsverandering, een goed idee hebben of heb je hier vragen over, aarzel dan niet om een van de bestuursleden aan te spreken. Via AT zullen wij je blijven informeren over de voortgang van dit traject.

Het bestuur

Agenda

Eerstvolgende lezing: 21 november

Lezingen in 2019: **14-12: Feest!**

Locatie: Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang: 20:00u

Parkeren: Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:
www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg

Actum Tilliburgis

Jaargang 49, nummer 10, december 2019

Mededelingenblad van Heemkundekring 'Tilborch'

Secretariaat

Coromandelstraat 32
5037 JP Tilburg
013 - 53 62 566

Redactie

Theo van Etten
tee.joo@live.nl

www.heemkundekringtilburg.nl

SPECIALE FEESTEDITIE

Op 10 december bestaat Heemkundekring 'Tilborch' maar liefst 50 jaar!

Daarom is deze nieuwsbrief 'Actum Tilliburgis' geheel gewijd aan de festiviteiten die in het kader hiervan op 14 december zullen plaatsvinden. Noteer deze datum in je agenda!

Op die dag vinden er tal van activiteiten plaats in het Regionaal Archief Tilburg, zowel voor leden als niet-leden. Laat deze dag dus niet aan je voorbij gaan. Tot dan!

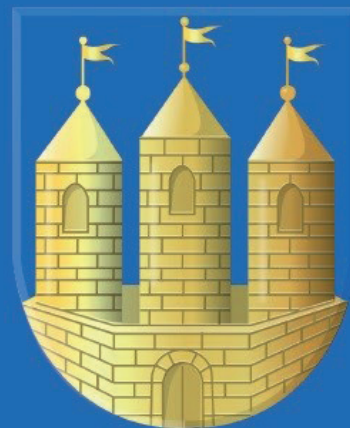
In dit feestnummer:

Vooruitblik op het feestprogramma

50 jaar Heemkundekring 'Tilborch'

Landschapspark Pauwels en zijn
naamgever

50 jaar
Heemkundekring
'Tilborch'
1969 - 2019

Feestprogramma 14 december (middag)

Het middagprogramma duurt van 14.00 tot 17.00 uur en vindt plaats in het Regionaal Archief Tilburg. Hiervoor zijn jullie, maar ook de bewoners van Tilburg uitgenodigd. De middag wordt muzikaal opgeluisterd door de Elckerlyk speellieden die *liedekens en muziekskes* uit de Brabantse en Vlaamse Kempen brengen. Ook geven zij een workshop over de oude muziekinstrumenten die zij bespelen.

Lezingen

- 'Het ontstaan van de heemkundekring' door Ineke Strouken (bestuurslid Brabants Heem met de portefeuille Immaterieel Erfgoed en erfgoedtoerisme en -recreatie)
- 'Tilburgse identiteit' door Paul Spapens (schrijver en cultuuractivist)

Rondleidingen

Door de kelder van het Regionaal Archief Tilburg
Er worden twee rondleidingen verzorgd door Astrid de Beer, medewerker van het archief.

Foto- en filmpresentaties

- Doorlopende fotopresentatie over 50 jaar heemkundekring 'Tilborch'.
- Nieuwe promotiefilm over heemkundekring 'Tilborch'

Informatiestands

- Stichting Peerke Donders - museum gewijd aan de priester Peerke Donders
- Antecedentia – genealogie
Heb je specifieke vragen over genealogie, meld je dan op voorhand aan voor een van de sessies. Stuur hiervoor een mail naar onze secretaris.
- Stadsmuseum Tilburg - het verbinden van Tilburgers met hun erfgoed
- La Poubelle - draagt zorg voor een grote groep vrijwilligers en medewerkers met een afstand tot de arbeidsmarkt
- Natuurmuseum Brabant - bevordert de waardering voor de natuur door middel van tentoonstellingen en educatie
- Artenzo - centrum voor beeldend werk waar je werkt aan je persoonlijke doelen en nieuwe dingen leert
- Heemkunde 'Klein Hasselt' - informatie over de geschiedenis van de wijk Hasselt
- Stadsgidserij - een enthousiaste groep Tilburgers die hun kennis van Tilburg delen door middel van stadswandelingen
- Stichting Tilburgse Taol – vestigt de aandacht op het culturele belang van het Midden-Brabantse dialect.
Hier is een workshop aan verbonden.
- TilburgsAns - het lettertype TilburgsAns is een kunstproject waarin een digitaal portret gemaakt is van de stad Tilburg
- Fraters CMM - veel zusters en fraters gaven in het verleden, in de stad en de regio, onderwijs op de zo broodnodige volksscholen
- Heemkundekring 'Tilborch' - informatie over de doelstelling van de vereniging

Verzamelingen

- Ad van de Schoot (restauratiewerk, o.a. diverse houtschaven)
- Lies Zijlmans (div. boeken)
- Peter van Gestel, voorzitter werkgroep "De Torenklok" (informatie over alles wat te maken heeft over torenklokken)
- Ad van Eijck, voorzitter werkgroep "Monumenten" (bewerkte hulzen van granaten)
- Ad Wolfs (jachtattributen en Van Bommel schoenen)
- Marion Helmer (kerststallen, Driekoningen en diverse kroontjes)
- Maria Fonken
- Dirk Westerburger (bidprentjes, Mariakaarten, briefhoofden en ansichtkaarten).

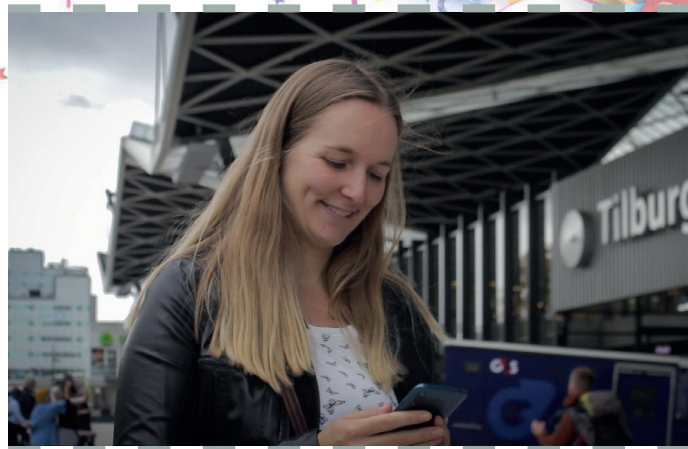
Feestprogramma 14 december (avond)

Van 19.30 tot 22.15 uur organiseren wij een feest om de viering van dit heuglijke feit compleet te maken. Het avondprogramma bevat de volgende onderdelen:

Film
Het lied 'Tilburg'.

Boek
Presentatie van het boek '50 jaar heemkundekring 'Tilborch'. Dit boekje kwam tot stand op basis van onderzoek door Frans Kense (†) en Theo van Etten. De samenstelling, vormgeving en productie was in handen van Tekstbureau Theo van Etten.

Film
Een gloednieuwe promotiefilm over de heemkundekring, geproduceerd door Irjan van Etten (zoon van Theo van Etten).

Drankje, hapje

Een gezellig samenzijn onder het genot van een drankje en een hapje.

Mystery guest!

Muziek

Trio John Desmares and friends.

Organisatie

Deze bijzondere jubileumviering wordt georganiseerd door de werkgroep '50 jaar HKKT', bestaande uit Cathy Aerssens, Marion Helmer, Mari-anne Berkens en Jan Rossou. Wij zijn hen veel dank verschuldigd voor het vele werk dat zij hebben verzet.

Aanmelden

Let op: je dient je vóór 8 december aan te melden voor de feestavond. Dit kun je doen bij onze secretaris, Jan Rossou, per telefoon: 013-5362566 of per e-mail (bij voorkeur): janrossou@gmail.com.

Je ontvangt dan een bevestiging van aanmelding. Voor het dagprogramma is dit niet nodig, iedereen is hier zonder aanmelding van harte welkom.

Graag tot 14 december!

Het bestuur.

SANDER VAN BLADEL (LINKS) EN SANJA VELDHUIS (MIDDEN) STAAN KLAAR OM TOE TE TREDEN TOT HET BESTUUR VAN HEEMKUNDEKRING 'TILBORCH'. JAN ROSSOU (RECHTS) DRAAIT AL HEEL WAT JAARTJES MEE.

De Goirkese kerk, Huize Nazareth en de Oude Warande. Het zijn slechts enkele plekken in de stad die niet ten prooi vielen aan de sloopwoede van enkele decennia geleden. Heemkundekring 'Tilborch' gaat al vijftig jaar voorop in de strijd om het behoud van het Tilburgs cultureel erfgoed.

Ook bij de restauratie van het Stadskantoor en het interieur van het station speelde de erfgoedvereniging een belangrijke rol. "Dit zijn slechts enkele voorbeelden", zegt een trotse Ad van Eijck. Als voorzitter van de werkgroep Monumenten waakt hij al jaren voor het ongebreideld slopen van monumentale

gebouwen. "We moeten alert blijven, want voor je het weet is het te laat."

Pieken en dalen

Dit jaar bestaat heemkundekring 'Tilborch' vijftig jaar. 'Monumenten' is momenteel de belangrijkste werkgroep en onlangs zag een gloednieuwe website over monumenten het levenslicht. Ook de maandelijkse lezingen zijn populair. Tal van onderwerpen kwamen hierin al voorbij waaronder grensverleggende informatie over de Belgische 'dodendraad'. De ontdekking dat niet de Prinses Irenebrigade, maar de Schotten Tilburg bevrijd hebben aan het eind van de Tweede Wereldoorlog, was eveneens opzienbarend. Het standbeeld 'De Schot' in het Vrijheidspark kwam dan ook tot stand op initiatief van de heemkundekring 'Tilborch'. Het staat zo'n beetje symbool voor de geschiedenis van de vereniging

zelf: stug doorgaan, ook als het tegenzit. Want de afgelopen vijftig jaar was een periode van hoge pieken en diepe dalen.

Kraamkamer

Na een aarzelende, maar succesvolle start in 1969 steeg het ledental al snel tot boven de honderd. "Er was duidelijk een behoefte aan iets dat we tegenwoordig 'erfgoedvereniging' noemen. De geschiedenis van Tilburg was nog een maagdelijk terrein en we doken er met z'n allen bovenop", zegt voorzitter Henk Veltmeijer. De beginperiode kenmerkte zich dan ook door de vele werkgroepen, van archeologie tot genealogie en van heraldiek tot topografische onderzoeken. Er kwam een maandelijks blad: Actum Tilliburgis. Veltmeijer: "Waar we er in het begin alleen voor stonden, lijkt het soms alsof iedereen nu met erfgoed bezig

is. Je zou ons de kraamkamer van het huidige Tilburgse erfgoedbeleid kunnen noemen.”

Jongeren

Alle succesverhalen ten spijt, Heemkundekring ‘Tilborch’ kende ook roerige tijden. Meerdere malen hing opheffing van de vereniging als een zwaard van Damocles boven het heemkundige hoofd. Toch wist de club zich steeds weer op te richten. “Erfgoed is van alle tijden”, licht Sanja Veldhuis toe. Zij is met haar 35 jaar een van de jongere aankomende bestuursleden. “We moeten opnieuw kijken naar de toekomst van het erfgoedonderzoek. De uitdaging voor de komende jaren wordt om meer jonge mensen aan ons te binden. Zij beleven erfgoed op een heel andere manier dan de huidige generatie.” Nieuwe initiatieven zijn er dan ook volop. Zoals een app die je door de geschiedenis van Tilburg leidt en TilburgKlas, een serie erfgoedcolleges over Tilburg in samenwerking met het Stads museum. “Daar is nu al veel vraag naar.”

Feest voor alle Tilburgers

Op 14 december viert Heemkundekring ‘Tilborch’ het vijftigjarig bestaan in het Regionaal Archief Tilburg. Overdag is iedereen welkom. Er zijn workshops, je kan de kelders van het archief bezoeken of luisteren naar lezingen. De avond is gereserveerd voor leden, genodigden en oud-bestuursleden. Ter ere van het jubileum ontvangen alle leden dan een jubileumboekje, dat een van de leden samenstelde. Hierin worden in vogelvlucht de afgelopen vijftig jaar en de vele mijlpalen van de heemkundekring belicht. Ook wordt er een promotiefilm gepresenteerd.

Landschapspark Pauwels en zijn naamgever

DOOR: CHRIST LIBREGTS

Voor een gehoor van 45 leden en 14 niet-leden start historicus Lauran Toorians zijn lezing. In het eerste deel spreekt hij over het landschapspark en na de pauze gaat het over de naamgever ervan. Lauran woont tegenwoordig in Loon op Zand en vroeger in Tilburg Noord, daarom kent hij het gebied goed.

Het landschapspark Pauwels: geregisseerd door rijksbouwmeester Berno Strootman werd in 2018 een start gemaakt met een plan om landschap, cultuurhistorie, natuur, duurzame landbouw, water en recreatie in onderlinge samenhang te versterken. Dit jaar keurde de Tilburgse gemeenteraad het plan goed. De komende jaren gaat zij samen met vele partners invulling geven aan het landschapspark. Landschapspark Pauwels moet een nieuwe verbindingszone vormen tussen de stad Tilburg, nationaal Landschap Het Groene Woud en Nationaal Park de Loonse en Drunense Duinen. Natuurgebieden als Huis ter Heide, Noorderbos en De Brand zijn

al aanwezig. Het tussen Loon op Zand en Tilburg gelegen landschapspark moet een natuurlijke overgang vormen tussen de stedelijke omgeving en deze natuurgebieden.

Het oude gebied

De inventarisatie van het gebied (ook na overleg met heemkundekringen) kreeg vorm in een ‘Atlas’, met veel kaartmateriaal en relevante info. Zo zien we dat rond 1830 bos nog maar zeldzaam was en dat pas na 1880 boomkneppers ontstonden die meer dynamiek in het landschap brachten. Pareltes als Land van Kleef, Strijdhoeft en oudere verbindingswegen als de Oude Bossche Baan komen ter sprake. Ook natte en droge gebieden inclusief waterscheidingen komen in beeld. Zo was het Kasteel Loon op Zand vroeger zowel met de Dommel als de Donge verbonden. In het landschap zijn nog voldoende ‘lieux de mémoire’ aanwezig, zoals Boshoeven in Udenhout en uitgeturfde grondgebieden van De Moeren.

De naamgever

Een middeleeuws plaatje toont ene ‘Pauwels van Haestrecht’, pas later werd dat ‘Paulus’ (= Paulus I van Haestrecht die leefde van ongeveer 1340 tot 1400).

In onze tijd zou hij waarschijnlijk 'Paul van Haestrecht' heten.

We zien een familiewapen van de succesvolle familie Van Arkel. Een tolveer aan de Hollandse IJssel en de visserij waren een goede inkomstenbron (hoewel er rond het jaar 1500 een brug kwam). Verder was Pauwels leenman van Haestrecht en had hij grond in en bij Bergambacht. In 1383 kocht hij de heerlijkheid Loon op Zand en bouwde er een kasteel. Hij werd hoogschout van 's-Hertogenbosch en pandheer van Tilburg en Goirle, Drunen en Gansoijen. In 1395 raakte hij uit de gratie van de graaf van Holland. Hij werd verbannen naar Vlissingen en later opgesloten in slot Loevestein, waaruit hij ontsnapte. Daarna zien we hem weer als Markies van Herentals en hoogschout van 's-Hertogenbosch.

Paulus en Tilburg

In 1400 breekt in 's-Hertogenbosch een partijstrijd uit en ontstaat een loyaliteitskwestie. De Brabantse adel kiest voor 'Bourgondië' en belegert vervolgens het kasteel van Paulus in 1400. In 1399 is hij overigens al ziek en overlijdt in 1401. Het gaat te ver om in dit verslag dieper in te gaan op de latere 'stamboom' van Paulus maar vermeldenswaardig is wel dat toen Paulus II Heer van Loon op Zand was (1440-1473), Tilburg een eigen schepenbank kreeg.

Aan 'Van Haestrecht' herinnert nu nog de uitbouw (bovenste deel) van de Heikesse kerktoren in Tilburg en de kerk en het kasteel in Loon op Zand.

Al tijdens de lezing maar ook daarna wordt goed gebruik gemaakt van de gelegenheid om vragen te stellen, een bewijs dat het onderwerp een aandachtig gehoor heeft gehad. De voorzitter bedankt Lauran voor zijn leerzame en interessante lezing. Meer informatie over Pauwels van Haestrecht vind je in de boeken 'Tilburg, Stad met een levend verleden' en 'Zandloper' (Lauran Toorians).

Wil je de digitale versie van het Masterplan en/of de Cultuurhistorische Atlas van dit gebied ontvangen, stuur dan een e-mail naar: info@landschapsparkpauwels.nl.

Websites

- www.topotijdreis.nl

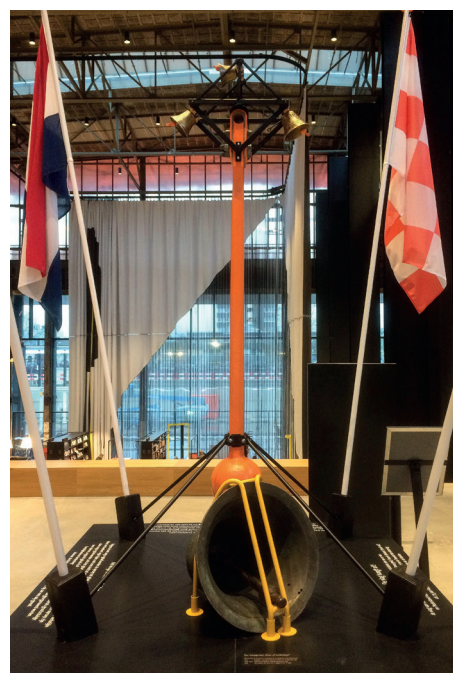
- www.tilburgopdekaart.nl

- www.historischwaterbeheer.wur.nl

Klokkenopstelling

Deze opstelling is de komende maanden - hopelijk tot mei 2020 - te bewonderen in de LocHal. Peter van Gestel, voorzitter van werkgroep 'de Torenklok', maakte deze inrichting samen met zijn broer Theo.

De luidklok is afkomstig van de voormalige Groeseindse kerk. De grote oranje klepel verwijst naar de grootste luidklok van Tilburg. De oranje kleur staat voor de bevrijding van de stad. Neem zelf een kijkje ter plaatse en leer meer over de geschiedenis van luidklokken.

Agenda

FEEST

14 december

Lezingen in 2020:

16-1, 20-2, 19-3, 16-4, 21-5, 18-6 * vakantie * 17-9, 15-10, 19-11, 17-12

Locatie:

Regionaal Archief Tilburg, Kazernehof 75

Aanvang:

20:00u

Parkeren:

Voor de deur (beperkt) of achter het Duvelhok (ingang Dunantstraat)

Wilt u deze nieuwsbrief niet langer ontvangen, stuur dan een e-mail naar het secretariaat: janrossou@gmail.com

Alle nieuwsbrieven kunt u teruglezen op de website van de heemkundekring:

www.heemkundekringtilburg.nl

Rekeningnummer: NL85 INGB 0002920712 t.n.v. Heemkundekring Tilburg te Tilburg